

Hatefulle ytringer

Har Norge en mangelfull, eller uklar, strafferettslig regulering av hatefulle ytringer?

Kandidatnummer: 228

Antall ord: 14 547

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. mai 2023

Forord

Det å jobbe med hatefulle ytringer gjennom et helt semester har vært en spennende og meget lærerik prosess. Men det kan ikke legges skjul på at det tidvis også har vært frustrerende og vanskelig. Rettsområdet er strengt lovregulert, og det kan derfor være utfordrende å bidra med noe «nytt» til den faglige debatten. Jeg må derfor først og fremst takke veilederen min, professor Bjørnar Borvik, som hjalp meg med å se det store bildet og som har vært svært grundig i sine tilbakemeldinger på skrivearbeidet mitt. Tusen takk for flere gode samtaler på kontoret ditt og for at du har vært så hyggelig og omgjengelig.

Videre må jeg selvfølgelig også takke familie og venner som har bidratt til gledelige avbrekk fra skrivearbeidet. Semesteret hadde ikke vært det samme uten dere.

Bergen, 8. mai 2023

Innholdsfortegnelse

1 Innledning: Tema og problemstilling	6
1.1 Oppgavens bakgrunn.....	6
1.2 Overordnet problemstilling.....	7
1.3 Underordnede problemstillinger og disposisjon.....	7
2 Andre lands strafferettslige regulering av hatefulle ytringer	9
2.1 Innledning.....	9
2.2 Den strafferettslige reguleringen av hatefulle ytringer i Sverige og Danmark.....	9
2.2.1 Sverige.....	9
2.2.2 Danmark.....	11
2.3 Konklusjoner fra undersøkelsen. Et rammeverk for videre drøftelse.....	12
3 Straffeloven § 185. Gjeldende rett og historisk bakgrunn	14
3.1 Gjeldende rett.....	14
3.2 Bestemmelsens tilblivelse og opprinnelige formål.....	16
3.3 Bestemmelsens historiske utvikling.....	17
3.3.1 Sentrale utviklingstrekk fra 1970 og frem til i dag.....	17
3.3.2 Veien videre for bestemmelsen.....	18
4 Straffeloven § 185 under lupen. Et kritisk blikk på gjeldende praktisering av bestemmelsen	19
4.1 Innledning.....	19
4.2 Har tolkningen og anvendelsen av straffeloven § 185 gått bort fra det opprinnelige formålet med bestemmelsen?.....	19
4.2.1 Den objektive gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 185 og straffeloven 1902 § 135 a.....	19
4.2.2 Formålet til straffeloven § 185.....	20
4.2.3 Et markant skille i rettspraksis.....	21
4.2.4 Straffeloven § 185 og lovkravet i Grunnloven § 96.....	23
4.2.5 Konklusjonen på spørsmålet.....	24
5 Andre straffebud som kan ramme hatefulle ytringer	26
5.1 Innledning.....	26
5.2 Konkurrence.....	26
5.3 Straffeloven § 185: Rettsgoder som beskyttes.....	27
5.4 Andre straffebud i straffeloven.....	28
5.4.1 Innledende bemerkninger.....	28
5.4.2 Straffeloven § 266 om hensynsløs atferd.....	28
5.4.3 Straffeloven § 263 om trusler.....	30
5.4.4 Avsluttende bemerkninger om andre straffebud i straffeloven.....	31
5.5 Straffebud i likestillings- og diskrimineringsloven.....	31
5.5.1 Innledende bemerkninger.....	31
5.5.2 Likestillings- og diskrimineringsloven §§ 6, 13 og 39.....	31
5.6 Konklusjon.....	32
6 Fjerningen av forbudet mot ærekrenkelser	34

6.1 Innledning.....	34
6.2 Forbudet mot ærekrenkelser i straffeloven av 1902.....	34
6.3 Begrunnelsen for fjerningen av forbudet mot ærekrenkelser.....	35
6.4 Forbudet mot ærekrenkelser anvendt på nyere rettspraksis: Et hypotetisk tenkt tilfelle.....	36
6.4.1 HR-2022-1707-A (Somalia) som studieobjekt.....	36
6.4.2 Saksforhold fra annen nyere rettspraksis. En trend?.....	38
7 Avsluttende betraktninger.....	40
7.1 Konklusjon på oppgavens overordnede problemstilling.....	40
7.2 Løsningsforslag 1: Omfattende revidering av straffeloven § 185 eller nye straffebud.....	40
7.3 Løsningsforslag 2: Gjeninnføring av forbudet mot ærekrenkelser.....	41
Kilderegister.....	43

1 Innledning: Tema og problemstilling

1.1 Oppgavens bakgrunn

Norge er forpliktet av internasjonale konvensjoner til å ha et tilstrekkelig diskrimineringsvern for minoriteter mot hatefulle ytringer. De mest sentrale konvensjonsbestemmelsene er FNs konvensjon mot rasediskriminering (ICERD) art. 4 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (ICCPR) art. 20. Disse er inkorporert i norsk rett gjennom henholdsvis likestillings- og diskrimineringsloven og menneskerettsloven.

I FNs konvensjon mot rasediskriminering art. 4 a. står det blant annet at konvensjonsstatene «[s]hall declare an offence punishable by law all dissemination of ideas based on racial superiority or hatred [...]». Videre i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter art. 20 nr. 2 står det at «[a]ny advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence shall be prohibited by law.»

Dette vernet mot hatefulle ytringer for minoriteter er ikke nedfelt som en menneskerett i Grunnloven eller EMK.¹ Likevel er det klart at vernet er internasjonalt forankret som en sentral menneskerettighet. Norge er forpliktet av Grunnloven § 92 til å «respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.» Bestemmelsen etablerer en plikt til å ta hensyn til vernet mot hatefulle ytringer i møte med andre tilsynelatende kolliderende menneskerettigheter.

En mulig kolliderende rettighet er ytringsfriheten nedfelt i Grunnloven § 100 og EMK art. 10. Ytringsfriheten er retten til å ytre seg på hvilken som helst måte om hvilket som helst tema, men denne retten er på ingen måte absolutt.² Den må balanseres mot andre sentrale menneskerettigheter som for eksempel retten til privatliv jf. Grunnloven § 102 og EMK art. 8. Ytringer kan være hatefulle, og dermed gripe inn i vernet mot hatefulle ytringer for minoriteter. Retten til å ikke bli utsatt for hatefulle ytringer og ytringsfriheten må derfor avveies mot hverandre.³

Norges sentrale straffebestemmelse mot hatefulle ytringer overfor minoriteter står i straffeloven § 185. Vedtakelsen av bestemmelsen var nødvendig for at Norge kunne ratifisere FNs konvensjon mot rasediskriminering i 1970.⁴ Bestemmelsen gjennomfører dermed konvensjonen og kalles gjerne «hatytringsparagrafen».⁵

¹ Manglende tiltak fra staten til å sikre diskrimineringsvernet mot hatefulle ytringer kan likevel utgjøre et brudd på det generelle diskrimineringsvernet i EMK art. 14 sammenholdt med retten til privatliv i EMK art. 8. Se EMD-dommen *Beizaras and Levickas v. Lithuania* [C] 2020, 41288/15.

² Eggen (2002) s. 28-30 og 36.

³ Matningsdal (2017) s. 201 og Eggen (2002) s. 36.

⁴ Utredning om forbud mot rasediskriminering, Harbek.

⁵ NOU 2022: 9 s. 189.

Bestemmelsen gjør det straffbart å sette frem «en diskriminerende eller hatefull ytring [...]» overfor «noen» på grunn av deres tilhørighet til ett eller flere opplistede diskrimineringsgrunnlag. Det å straffe ytringer er et inngrep i ytringsfriheten. Tolkningen og anvendelsen av bestemmelsen må være i samsvar med Grunnloven § 100 og EMK art. 10.⁶ Det kan føre til at bestemmelsen etter omstendighetene må tolkes innskrenkede.⁷

1.2 Overordnet problemstilling

Straffeloven § 185 eksisterer i et spenningsfelt mellom ytringsfriheten og Norges konvensjonspålagte diskrimineringsvern mot hatefulle ytringer. Bestemmelsen er av denne grunn kontroversiell og omdiskutert. Det finnes akademikere som vil ha den helt fjernet.⁸ Ytringsfrihetskommisjonen har likevel i sin utredning slått fast at bestemmelsen må bestå.⁹ Dette ble begrunnet med at paragrafen utgjør et «vern for minoriteter mot dehumaniserende og integritetskrekkende ytringer», at den har en «viktig symbolfunksjon» og at Norge «er internasjonalt forpliktet til å ha et vern mot hatefulle ytringer.»¹⁰

Det sentrale for denne oppgaven er å belyse hvordan man i Norge tolker og anvender straffelovgivning som rammer hatefulle ytringer. Er vernet mot hatefulle ytringer tilstrekkelig sikret i norsk lovgivning? Eller finnes det mangler eller uklarheter i lovreguleringen? Og kan straff av ytringer etter gjeldende rett stå i et anstrengt forhold til lovkravet i Grunnloven § 96 første ledd om at ingen kan dømmes «uten etter lov eller straffes uten etter dom»? Den overordnede problemstillingen for oppgaven er: *Har Norge en mangelfull, eller uklar, strafferettslig regulering av hatefulle ytringer?*

1.3 Underordnede problemstillinger og disposisjon

For å svare på den overordnede problemstillingen er jeg nødt til å drøfte en del underordnede problemstillinger. Målet er at disse problemstillingene skal fungere som en naturlig rød tråd for drøftelsen.

Før jeg fremstiller tolkningen og anvendelsen av straffeloven § 185, vil jeg rette blikket mot våre naboer Sverige og Danmark og deres strafferegulering av hatefulle ytringer. Dette gjør jeg for å danne et komparativt rammeverk for den videre drøftelsen, der rettstilstanden til våre naboer kan fungere som fruktbare referansepunkt for den videre drøftelsen av oppgavens overordnede problemstilling.

Videre skal jeg beskrive tolkningen og anvendelsen av straffeloven § 185 etter gjeldende rett, og forklare dens historiske tilblivelse og kontekst. Etter dette skal jeg analysere gjeldende rett om bestemmelsen med et kritisk blikk – og stille spørsmål om

⁶ Prop. 66 L (2019-2020) s. 66-67 og HR-2020-2133-A (Potetbaker'n) avsnitt 28.

⁷ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 247.

⁸ NOU 2022: 9 s. 205 note 116.

⁹ NOU 2022: 9 s. 203.

¹⁰ NOU 2022: 9 s. 203.

tolkningen og anvendelsen av straffeloven § 185 har gått bort fra det opprinnelige formålet med bestemmelsen

Etter at jeg har forklart straffeloven § 185 deskriptivt, og vurdert dens anvendelse normativt, skal jeg fokusere på andre straffebestemmelser i norsk lovgivning. Jeg skal undersøke om det finnes andre bestemmelser i straffeloven og annen lovgivning som også kan fungere som et vern mot hatefulle ytringer for utsatte grupper og minoriteter. Det er her interessant å se om det finnes straffebud som kan anvendes i konkurrans med straffeloven § 185 – det avgjørende er da hvilke *interesser* straffebudene skal beskytte.

Mot slutten av oppgaven er det aktuelt å drøfte det nå opphevede forbudet mot ærekrenkelser. Her er spesielt straffeloven 1902 § 246 aktuell. Bestemmelsen ble ikke videreført i den nye straffeloven av 2005. Straffeloven 1902 § 246 ga hjemmel for å straffe den som krenket en «annens æresfølelse.» Spørsmålet er om fjerningen av forbudet mot ærekrenkelser har skapt et tomrom i norsk straffelovgivning. Og har da, i så fall, straffeloven § 185 fått et utvidet anvendelsesområde for å dekke over eventuelle mangler?

Håpet er at drøftelsen kan danne et godt grunnlag for å svare på den overordnede problemstillingen og gjøre det mulig for meg å komme med egne vurderinger om rettstilstanden i Norge når det gjelder hatefulle ytringer.

2 Andre lands strafferettslige regulering av hatefulle ytringer

2.1 Innledning

I dette kapitlet skal jeg undersøke hvordan noen av nabolandene våre strafferegulerer hatefulle ytringer. Jeg har valgt ut Sverige og Danmark som studieobjekter. Dette er naturlig, fordi Sverige og Danmark er del av det nordiske lovsamarbeidet.¹¹ Da Norge skulle utrede behovet for ny lovgivning ved ratifisering av FNs konvensjon mot rasediskriminering i 1966 ble det samarbeidet med Sverige og Danmark.¹²

Både Sverige og Danmark har ratifisert FNs konvensjon mot rasediskriminering, og har dermed vedtatt hatytringsparagrafer som gjennomfører konvensjonen. Spørsmålet er om hatytringsparagrafene hovedsakelig beskytter *kollektive* eller *individuelle* interesser, og om det finnes annen lovgivning som eventuelt kan ramme hatefulle ytringer. Jeg vil også se på aktuell rettspraksis om temaet. Målet med undersøkelsen er å danne et rammeverk for den videre drøftelsen min av den overordnede problemstillingen, og se om det finnes eventuell inspirasjon for vår egen strafferettslige regulering av hatefulle ytringer. Funnene i dette kapitlet vil bli drøftet i senere kapitler i oppgaven.

2.2 Den strafferettslige reguleringen av hatefulle ytringer i Sverige og Danmark

2.2.1 Sverige

Sverige har gjennomført FNs konvensjon mot rasediskriminering ved transformasjon – som vil si at konvensjonens krav blir gjeldende rett ved omskriving til svensk språk.¹³ Konvensjonen har da blitt strafferettslig gjennomført ved brottsbalken 16 kap. 8 §, som er landets hatytringsparagraf.¹⁴ Der står det i første ledd:

«Den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.»

Bestemmelsen har etter sin ordlyd et relativt snevert anvendelsesområde. Det må dreie seg om hatefulle ytringer om en «folkgrupp eller annen sådan grupp av personer». Det er de kollektive interessene som står i fokus – beskyttelsen av storsamfunnet. I juridisk teori om bestemmelsen står det at kun kollektivt bestemte grupper beskyttes, og ikke

¹¹ Falkanger og Gisle (2020).

¹² Utredning om forbud mot rasediskriminering, Harbek, s. 3.

¹³ Utredning om det strafferettslige diskrimineringsvernet, Larsen, s. 46-47.

¹⁴ Utredning om det strafferettslige diskrimineringsvernet, Larsen, s. 47.

identifiserbare enkeltindivider.¹⁵ Dette gjenspeiles også av straffebudets plassering i brottsbalken kapittel 16 «Om brott mot allmän ordning».

Sverige har videre et eget kapittel 5 om ærekrenkelser som kan supplere brottsbalken 16 kap. 8 §. Der står det blant annet i brottsbalken 5 kap. 3 § første ledd at den som «riktar beskyllning, nedsättande uttalande eller förödmjukande beteende» mot noen straffes dersom gjerningen er egnet til å krenke en annens «självkänsla eller värdighet [...]». Det er ikke den fornærmedes subjektive opplevelse av ytringen som bestemmer om det er en ærekrenkelse, men mer objektive kriterier som alminnelig språkbruk og relasjonen mellom partene.¹⁶ Dette er ikke en bestemmelse som spesifikt beskytter minoriteter mot hatefulle ytringer, men den gjelder beskyttelsen av alle personers «självkänsla eller värdighet» uavhengig av gruppetilhørighet.

Utgangspunktet er at kun den fornærmede kan velge om det skal reises sak om ærekrenkelse jf. 5 kap. 5 §. Likevel kan aktor blant annet velge å reise tiltale dersom alminnelige hensyn taler for det og krenkelsen spiller på «ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck [...]» jf. 5 kap. 5 § punkt 3. Det betyr at ærekrenkelser, med et tilsnitt av hat mot minoriteter, blir sett på som alvorlig av de svenske myndighetene, og at det er en særskilt interesse i å ramme slike type ærekrenkelser.

I 2001 nedsatte det daværende Justis- og politidepartementet en studiegruppe som skulle undersøke tiltak mot rasisme og nynazisme i Sverige og Tyskland.¹⁷ Studiegruppen foretok en gjennomgang av sentrale dommer om bestemmelsen frem til 2001.¹⁸ Det viser seg at dommene frem til 2001 handlet om offentlig hets mot *folkegrupper*, og ikke *enkeltindivider*. Her kan NJA 1982 s. 128 nevnes som et eksempel på hets mot en folkegruppe. En person hadde satt opp et skilt ved en campingplass der det stod at sigøynere ikke var velkomne. Dette var straffbart etter brottsbalken 16 kap. 8 §. Videre ble det i NJA 1978 s. 3 uttrykkelig slått fast at *enkeltindivider* ikke er beskyttet av bestemmelsen. Der ble et søksmål fra en enkeltperson avvist fordi vedkommende ikke var å anse som fornærmet.¹⁹ Ellers har mye av rettspraksisen dreid seg om Hitler-hilsener og rasistiske symboler.²⁰

Det ser ut som at rettspraksis etter 2001 også har dreiet seg om offentlig hets mot *folkegrupper*. Se for eksempel NJA 2005 s. 805 og NJA 2006 s. 467 som dreide seg om hatefulle ytringer mot homofile, og RH 2017:14 som rettet seg mot muslimer.²¹

¹⁵ Johansson, Trost, Träskman og Wennberg (2019) BrB 16:8 s. 5.

¹⁶ Träskman og Wennberg (2019) Brb 5:3 s. 2.

¹⁷ Forbud mot rasistiske organisasjoner, ytringer og demonstrasjoner i Sverige og Tyskland, 2001, s. 3.

¹⁸ Forbud mot rasistiske organisasjoner, ytringer og demonstrasjoner i Sverige og Tyskland, 2001, s. 10-12.

¹⁹ Forbud mot rasistiske organisasjoner, ytringer og demonstrasjoner i Sverige og Tyskland, 2001, s. 10.

²⁰ Se blant annet NJA 1996 s. 557, RH 1997:28, RH 1998:77 og RH 2000:72.

²¹ I NJA 2005 s. 805 ble tiltalte frifunnet. Personen hadde som pastor kommet med uttalelser om homofile i en preken. Sveriges Høyesterett gjorde en mer restriktiv tolkning av bestemmelsen med bakgrunn i religion- og ytringsfriheten.

Ordlyden til brottsbalken 16 kap. 8 §, juridisk teori og rettspraksis taler alle for at bestemmelsen kun beskytter *kollektive interesser* – altså krenkelser mot storsamfunnet.

Det er på denne bakgrunn interessant å kaste blikket på rettspraksis om ærekrenkelser etter brottsbalken 5 kap. 3 §. Bestemmelsen beskytter *enkeltindivider*, og ærekrenkelser med bakgrunn i fornærmedes minoritetsbakgrunn kan gjøre forbrytelsen mer alvorlig. I RH 2011:5 ble tiltalte dømt for å ha kalt en jevn gammel skoleelev for «jävla negerfitta». Krenkelsen var særlig alvorlig fordi den spilte på fornærmedes rase, hudfarge og etniske opprinnelse.²² Videre ble en mann dømt for å ha kalt ei kvinne for «jävla svartskalle» i NJA 1989 s. 374. Ytringen stred mot den grunnleggende tanken om at alle mennesker er like verdifulle uavhengig av rase, hudfarge og etnisitet. Rettspraksisen viser at Sverige kan straffeforfølge hatefulle ytringer mot *enkeltindivider* med minoritetsbakgrunn under bestemmelsene om ærekrenkelser, og anvende brottsbalken 16 kap. 8 § utelukkende på hatefulle ytringer mot *folkegrupper*.

2.2.2 Danmark

Danmark har som Sverige valgt hovedsakelig å gjennomføre internasjonale konvensjoner ved transformasjon.²³ Hattytringsparagrafen står i den danske straffeloven kapittel 27 § 266 b. Der står det i første ledd:

«Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse eller tro eller sit handicap eller på grund af den pågældende gruppes seksuelle orientering, kønsidentitet, kønsudtryk eller kønskarakteristika, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år.»

Bestemmelsen har etter sin ordlyd, i likhet med brottsbalken 16 kap. 8 §, et relativt snevert anvendelsesområde. Det kreves at en «gruppe af personer» er forhånet eller nedverdiget for sin minoritetsbakgrunn. Uttalelser mot en *enkeltperson* er kun straffbart hvis det samtidig er en forhånelse av den fornærmedes minoritetsgruppe nevnt i bestemmelsen.²⁴ Det betyr at bestemmelsen hovedsakelig skal beskytte *kollektive interesser*.

Det er interessant at bestemmelsen er plassert i kapittel 27 om «Freds- og æreskrænkelser». Tittelen på kapittelet refererer til krenkelser mot privatlivets fred, og ikke den offentlige orden og fred.²⁵ Dette kan være en indikator på at formålet med den danske straffeloven § 266 b også kan være å beskytte *enkeltindivider* mot hatefulle

²² I det følgende kommer jeg til å bruke begrepene «rase» og «etnisitet» noe om hverandre. «Rase» henviser til genetiske forskjeller mellom folkegrupper. Begrepet anses i dag som belastende, men det var mye brukt før. «Etnisitet» favner imidlertid bredere og omfatter blant annet kulturelle og sosiale forskjeller.

²³ Utredning om det strafferettslige diskrimineringsvernet, Larsen, s. 48-49.

²⁴ Elholm, Madsen, Rahbæk og Røn (2022) s. 617-618.

²⁵ Elholm, Madsen, Rahbæk og Røn (2022) s. 581. Se også kapittel 15 i den danske straffeloven om forbrytelser mot «den offentlige orden og fred».

ytinger, selv om dette ikke kan utledes direkte av ordlyden. Det er i denne sammenheng derfor også interessant å se hen til den danske straffeloven § 267 som hjemler Danmarks forbud mot ærekrenkelser. Der straffes den som ved uttalelse, meddelelse eller handling gjør noe som er «egnet til at krænke nogens ære [...]» jf. første ledd. Uttrykket «ære» omfatter både en persons selvaktelse og omdømme.²⁶

Det meste av rettspraksisen om straffeloven § 266 b dreier seg om hets mot *folkegrupper*. I en landsrettsdom (tilsvarende norsk lagmannsrett) inntatt i TfK 2019.45 ble tiltalte dømt for hatefulle ytringer etter å ha skrevet på Facebook at «jo flere af de sorte abekatte til neandertalere vi kan skyde af jordens overflade jo bedre [...]» i en kommentar til en avisartikkel.²⁷ Videre i landsrettsdommen TfK 2018.901 ble en iman dømt for å ytre til journalister blant annet at «homoseksualitet er unaturligt. Det er ligesom at dyrke sex med dyr.»²⁸

Landsrettsdommen i TfK 2007.368/1 gir uttrykk for det saksforholdet som kommer nærmest sjikanøse ytringer mot *enkeltindivider*. Tiltalte hadde under en fotballkamp ropt blant annet «negersvin» og «negerbolle» etter en motspiller. Det er klart at ytringene var rettet mot en enkeltperson, men ytringene var også høyst offentlige ved at 10-15 personer var i nærheten.

Hva da med rettspraksis etter den danske straffeloven § 267 om ærekrenkelser? Jeg har ikke funnet noen dommer som dreier seg om hatefulle ytringer etter § 267. Det kan henge sammen med at § 266 b muligens også kan beskytte *enkeltpersoner* mot hatefulle ytringer, selv om det ikke er det primære formålet. Det står ikke eksplisitt i juridisk teori eller rettspraksis at enkeltpersoner faller utenfor interessefeltet til paragrafen. Mye av rettspraksisen om § 267 handler om ytringer fra journalister og redaktører i den frie pressen. Et eksempel andre veien: I landsrettsdommen U.2000.2143 var det ærekrenkende å kalle en organisasjon «racistisk».

2.3 Konklusjoner fra undersøkelsen. Et rammeverk for videre drøftelse

Sverige og Danmark har begge gjennomført FNs konvensjon mot rasediskriminering med en egen hatytringsparagraf. I motsetning til Norge, har også begge landene straffebed mot ærekrenkelser. Det virker klart at hatytringsparagrafene til nabolandene våre har et relativt snevert anvendelsesområde – det er primært samfunnets *kollektive interesser* som skal beskyttes.

²⁶ Elholm, Madsen, Rahbæk og Røn (2022) s. 623.

²⁷ Dommen har likhetstrekk til Facebook-dommene HR-2020-184-A (Kakerlakk) og HR-2020-185-A (Fedrelandet viktigst).

²⁸ Den religiøse konteksten ligner på den i Rt. 1984 s. 1359 (Pastor). For uttalelser til pressen i norsk rettspraksis se Rt. 1977 s. 114 (Lektor) og Rt. 2007 s. 1807 (Vigrid).

Likevel viser svensk rettspraksis at også hatefulle ytringer mot *enkeltindivider* på grunn av deres minoritetsbakgrunn kan fanges opp av forbudet mot ærekrenkelses. Dette er straffebud som nettopp har de *individuelle interessene* i fokus.

Jeg skal senere i oppgaven sammenligne disse funnene med den norske straffereguleringen av hatefulle ytringer, og drøfte om praksisen til nabolandene våre kan være til inspirasjon for egen lovgivning. Håpet er at dette kapitlet kan fungere som et bakteppe og en referanseramme for den videre drøftelsen. I neste kapittel skal jeg fremstille tolkningen og anvendelsen av vår egen hatytringsparagraf; straffeloven § 185.

3 Straffeloven § 185. Gjeldende rett og historisk bakgrunn

3.1 Gjeldende rett

Straffeloven § 185 kriminaliserer visse diskriminerende eller hatefulle ytringer. Den er plassert i straffelovens kapittel 20 om vern av den offentlige ro, orden og sikkerhet.

Bestemmelsen lyder:

«Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring. Som ytring regnes også bruk av symboler. Den som i andres nærvær forsettlig eller grovt uaktsomt fremsetter en slik ytring overfor en som rammes av denne, jf. annet ledd, straffes med bot eller fengsel inntil 1 år.

Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

- a. hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,
- b. religion eller livssyn,
- c. seksuelle orientering,
- d. kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, eller
- e. nedsatte funksjonsevne.»

I det videre skal jeg gjøre greie for de sentrale vilkårene i straffeloven § 185, og hvordan disse blir tolket etter gjeldende rett. Paragrafen består av to ledd. Det første leddet angir strafferammen og den objektive gjerningsbeskrivelsen. Det andre leddet forklarer gjerningsbeskrivelsen i første ledd og lister deretter opp de vernede diskrimineringsgrunnlagene. Ytringen må spille på ett eller flere av disse grunnlagene for å rammes av bestemmelsen.

Gjerningspersonen må ha utvist forsett eller grov uaktsomhet ved overtredelsen av den objektive gjerningsbeskrivelsen jf. straffeloven §§ 22 og 23. Det er gjerningspersonens «oppfatning av den faktiske situasjonen på handlingstidspunktet» som skal bedømmes etter straffeloven § 25 første ledd. Dekningsprinsippet krever at gjerningspersonen hadde forsett om hvert av gjerningselementene i straffebudet, altså *alle forhold* som gjør handlingen eller unnlåtelsen straffbar.²⁹ Dommen i HR-2022-1707-A (Somalia) er illustrerende for forsettkravet i relasjon til straffeloven § 185.

I dommen hadde en mann overtrådt den objektive gjerningsbeskrivelsen i straffebudet ved å si til en jente med somalisk bakgrunn at hun burde «dra tilbake til Somalia så får du det mye bedre, for der får du ikke noe NAV.»³⁰ Høyesterett kom imidlertid til at fornærmedes alder var avgjørende for straffbarheten av ytringen, og tingretten hadde

²⁹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 238-239.

³⁰ HR-2022-1707-A (Somalia) avsnitt 2.

ikke drøftet hvordan fornærmede fremstod aldersmessig. Tiltalte hadde dermed ikke det nødvendige forsettet om *alle forhold* som gjorde handlingen straffbar, og tingrettens og lagmannsrettens dommer ble dermed opphevet.³¹

Det må videre dreie seg om en ytring som er fremsatt «offentlig». Offentlig-vilkåret er legaldefinert i straffeloven § 10 annet ledd. Der står det blant annet at «en handling» er «offentlig» når den er «foretatt i nærvær av et større antall personer». Hvis handlingen er en «ytring», er den også «offentlig» når den er «fremsatt på en måte som gjør den egnet til å nå et større antall personer.» Et større antall personer er minst 20-30 personer.³² Formidlingsformen av ytringen er ellers nøytral; både muntlige og skriftlige utsagn omfattes.³³ Rettspraksis har ikke problematisert offentlig-vilkåret i noen særlig grad. Det er i flere dommer slått fast at ytringer på Facebook er «offentlig[e]» jf. straffeloven § 185 første ledd første punktum.³⁴

Gjerningsbeskrivelsen krever at det er fremsatt en «diskriminerende eller hatefull ytring». Hva som menes med en «diskriminerende eller hatefull» ytring er forklart i straffeloven § 185 annet ledd. Der står det at med «diskriminerende eller hatefull ytring» menes det å «true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen» på grunn av deres tilhørighet til en eller flere av de vernede minoritetsgruppene. Ordlyden er gammelmodig, til dels overlappende og ikke særlig presis.³⁵ Den gir likevel anvisning om at ytringene må nå opp til en viss terskel for å være diskriminerende eller hatefulle.³⁶ Ytringsfrihetskommisjonen har foreslått å erstatte denne ordlyden for å kodifisere gjeldende rett og gjøre bestemmelsen klarere av pedagogiske hensyn.³⁷

Rettspraksis har gjennom årene lagt til grunn at ytringene må være av «kvalifisert krenkende karakter» for å rammes av bestemmelsen. Uttrykket inkluderer ytringer som «oppfordrer eller gir tilslutning til integritetskrenkelser» eller er en «grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd».³⁸ Ytringene må videre tolkes, og tolkningen baserer seg på «hvordan den alminnelige tilhører vil oppfatte utsagnet ut fra den sammenheng det er fremsatt».³⁹ Det skal tas hensyn til konteksten⁴⁰ som ytringene er uttalt i, men man kan

³¹ HR-2022-1707-A (Somalia) avsnitt 36.

³² Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 409.

³³ Spurkland, *Karnov Lovkommentar: Straffeloven § 185*, Lovdata.no, note 3.2 og Matningsdal (2017) s. 203.

³⁴ Se HR-2020-184-A (Kakerlakk), HR-2020-185-A (Fedrelandet viktigst) og HR-2022-1843-A (Kjønnsidentitet).

³⁵ Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse) s. 1826.

³⁶ I Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse) s. 1826 uttalte førstvoterende at begrepene dreier seg om «[...] sterke karakteristikk – og i rettspraksis er det lagt til grunn at det er de grove forhold som rammes.»

³⁷ NOU 2022: 9 s. 208-210.

³⁸ HR-2020-184-A (Kakerlakk) avsnitt 27.

³⁹ Se HR-2020-2133-A (Potetbaker'n) avsnitt 26 med videre henvisninger.

⁴⁰ Konteksten var avgjørende for tolkningen av ytringer fremsatt på politiske løpesedler i Rt. 1981 s. 1305 (Løpeseddel) s. 1314.

likevel ikke ilegge ytringene et «meningsinnhold som ikke er uttrykkelig uttalt og heller ikke med rimelig stor sikkerhet kan utledes av sammenhengen.»⁴¹

Det må videre skilles mellom ytringer som rammer institusjoner, ideologier og religioner og ytringer som rammer personer jf. uttrykket «noen» i straffeloven § 185 annet ledd. Det førstnevnte er ikke straffbart.⁴² Grensedragningen kan imidlertid i noen tilfeller være vanskelig.⁴³ Politiske ytringer er særskilt beskyttet fordi de ligger i kjerneområdet av vernet som Grunnloven § 100 oppstiller.⁴⁴ Rent sjikanøse utsagn nyter derimot «et beskjedent grunnlovsværn – om noe vern overhodet [...]».⁴⁵

Det såkalte «nærværsalternativet» reguleres til slutt av straffeloven § 185 første ledd tredje punktum. Her straffes den som framsetter en hatefully ytring «overfor en som rammes av denne» i «andres nærvær». Strafferammen er bot eller fengsel inntil 1 år. Alternativet gir adgang til å straffe ytringer fremsatt i «halvoffentlige eller private omgivelser.»⁴⁶ Denne adgangen er imidlertid lite behandlet av domstolene.⁴⁷

3.2 Bestemmelsens tilblivelse og opprinnelige formål

Straffeloven § 185 er en videreføring av den nå opphevede straffeloven 1902 § 135 a. Sistnevnte bestemmelse ble inntatt i den tidligere straffeloven i 1970. Den opprinnelige ordlyden og rekkevidden av bestemmelsen skiller seg betydelig fra dagens straffelov § 185. Den lyder som følger:

«Med bøter eller fengsel inntil 2 år straffes den som ved uttalelse eller annen meddelelse som fremsettes offentlig eller på annen måte spres blant allmennheten, truer, forhåner, eller utsetter for hat, forfølgelse eller ringeakt en gruppe av personer på grunn av deres trosbekjennelse, rase, hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse. [...]»⁴⁸

Opprinnelig var det to hovedgrupper som var beskyttet: minoriteter med en annen trosbekjennelse og minoriteter som tilhørte en annen rase eller lignende. Dette henger sammen med at tilføyelsen av straffeloven 1902 § 135 a. ble ansett som nødvendig for å at Norge kunne ratifisere FNs konvensjon mot rasediskriminering. Harbek uttalte i sin utredning at «man antar at den nye bestemmelsen sammen med andre

⁴¹ Rt. 2002 s. 1618 (Boot Boys) s. 1627.

⁴² HR-2020-184-A (Kakerlakk) avsnitt 23-25.

⁴³ En slik grensedragning finner man i Rt. 1981 s. 1305 (Løpeseddel). En kvinne hadde distribuert en mengde løpesedler med et sterkt islamfiendtlig budskap. Utgangspunktet er at frimodige ytringer om et *emne*, som islam, er lovlig. Her hadde likevel tiltalte krysset en grense. Budskapet fremstod som en voldsom *personfokusert* fordømmelse av de islamske innvandrerne i Norge.

⁴⁴ Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse) s. 1831.

⁴⁵ Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt) avsnitt 38.

⁴⁶ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 399.

⁴⁷ Spurkland, *Karnov Lovkommentar: Straffeloven § 185*, Lovdata.no, note 4.3.

⁴⁸ Ordlyden er hentet fra forslaget i Ot.prp. nr. 48 (1969-1970). Jeg har ikke lyktes med å skaffe tilgang til lov nr. 34/1970 som gjennomfører bestemmelsen, men jeg antar at ordlyden ikke ble endret på noen nevneverdig måte ved gjennomføringen.

straffebestemmelser [...] vil dekke de former for rasediskriminering som etter konvensjonens art. 4 skal være straffbare.»⁴⁹

Et av formålene med bestemmelsen var å hindre at skadelige ideer om raseoverlegenhet og rasehat spredte seg i storsamfunnet. Dette kommer implisitt frem av bestemmelsens plassering i kapittel 13 i straffeloven 1902 om «Forbrydelser mod den almindelige Orden og Fred».

Det daværende Justis- og politidepartementet uttalte videre at bestemmelsen ikke tok sikte på å ramme fornærmelser og trusler mot enkeltpersoner. Bestemmelsen skulle beskytte den alminnelige orden og fred, og utilbørlige handlinger mot enkeltpersoner måtte eventuelt rammes av de daværende bestemmelsene om ærekrenkelser.⁵⁰ Dette viser at bestemmelsens formål og fokus var *kollektive interesser*, og ikke *individuelle interesser*.

3.3 Bestemmelsens historiske utvikling

3.3.1 Sentrale utviklingstrekk fra 1970 og frem til i dag

I forbindelse med forarbeidene til den nå opphevede diskrimineringsloven ble det foreslått flere viktige endringer til straffeloven 1902 § 135 a. Det daværende Kommunal- og regionaldepartementet gikk inn for en utvidet rekkevidde av bestemmelsen. Det skulle nå *mindre* til for å bli straffet etter bestemmelsen. Grov uaktsomhet ble tatt med som vilkår for straff, og strafferammen økte fra 2 til 3 år.⁵¹

I Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) ble det foreslått at straffeloven 1902 § 135 a. skulle videreføres som ny § 185 i straffeloven av 2005.⁵² Det ble i samme forarbeid oppfordret til å straffe hatkriminalitet gjennomgående strengere enn det ble gjort på daværende tidspunkt.⁵³

Någjeldende straffelov § 185 trådte i kraft 1. oktober 2015. I 2020 ble det foreslått å ta med kategorien «kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk» som vernet gruppe. Dette innebærer «transpersoner og andre som har en kjønnsidentitet eller et kjønnsuttrykk som bryter med omgivelsenes forventninger [...]».⁵⁴ Videre ble kategorien «homofile orientering» endret til «seksuelle orientering» for å understreke at «også bifile har et vern etter bestemmelsen.»⁵⁵ Dette var den siste revideringen av bestemmelsen.

⁴⁹ Utredning om forbud mot rasediskriminering, Harbek, s. 23-24.

⁵⁰ Ot.prp. nr. 48 (1969-1970) s. 18.

⁵¹ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 188.

⁵² Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 249.

⁵³ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 343.

⁵⁴ Prop. 66 L (2019-2020) s. 157.

⁵⁵ Prop. 66 L (2019-2020) s. 157.

3.3.2 Veien videre for bestemmelsen

Ytringsfrihetskommisjonen har som nevnt foreslått å endre ordlyden til straffeloven § 185. Den vil med dette gjøre paragrafen mer forståelig og tydeliggjøre hva som faktisk er straffbart.⁵⁶ Kommisjonen ønsker ingen realitetsendringer av bestemmelsen, men den anser ordlyden som uklar og vil endre ordlyden av både pedagogiske og rettslige grunner.⁵⁷ De rettslige grunnene er å synliggjøre den høye terskelen for straff og holde bestemmelsen i tråd med kravet til forutsigbar straffelovgivning etter Grunnloven § 96.

Kommisjonen har lagt frem to forslag til endret ordlyd. I det første er pedagogisk forenkling gitt prioritet, og forslaget definerer «hatefulle ytringer» som «ytringer som grovt nedvurderer menneskeverdet til noen [...]».⁵⁸ I det andre forslaget er det imidlertid lagt vekt på en mer «detaljert veiledning» fra de rammene som rettspraksis har trukket opp.⁵⁹ I dette forslaget er hatefulle ytringer beskrevet slik: «En ytring regnes som hatefull når den på kvalifisert krenkende måte fremmer hat eller forfølgelse mot, oppfordrer eller slutter seg til integritetskrenkelser mot, eller grovt nedvurderer menneskeverdet til noen [...]».⁶⁰

Det foreligger på nåværende tidspunkt ingen proposisjon fra regjeringen som drøfter disse forslagene.

Andre har imidlertid tatt til orde for en mer omfattende revisjon av bestemmelsen. Her kan Kierulf og Spurkland nevnes. I en kronikk i Aftenposten spør de om ikke bestemmelsen i rettspraksis har fått et videre virkeområde enn den opprinnelig var ment å ha, og enn dens plassering i straffeloven tilsier.⁶¹ Videre i kronikken står det at bestemmelser under kapittel 20 i straffeloven har samfunnsvern som mål. Hensikten med kapittelet er ikke å beskytte enkeltpersoner mot krenkelser.

Skribentene konkluderer med følgende resonnement: «Hvis bestemmelsen skal endres, bør det vurderes om glidningen fra samfunnsvern til individvern er en ønsket utvikling – eller om denne formen for sjikane og personrettede krenkelser heller burde fanges opp av andre eller nye straffebud.»⁶²

⁵⁶ NOU 2022: 9 s. 208.

⁵⁷ NOU 2022: 9 s. 209.

⁵⁸ NOU 2022: 9 s. 209.

⁵⁹ NOU 2022: 9 s. 210.

⁶⁰ NOU 2022: 9 s. 210

⁶¹ Kierulf og Spurkland (2022).

⁶² Kierulf og Spurkland (2022).

4 Straffeloven § 185 under lupen. Et kritisk blikk på gjeldende praktisering av bestemmelsen

4.1 Innledning

I kapittel 3 gjorde jeg rede for gjeldende rett om straffeloven § 185, og dens tilblivelse og historiske utvikling. Videre i fremstillingen skal jeg drøfte praktiseringen av straffeloven § 185 med et kritisk blikk. Jeg skal undersøke om det har skjedd en glidning fra samfunnsvern til individvern.⁶³ Spørsmålet blir da følgende: Har tolkningen og anvendelsen av straffeloven § 185 gått bort fra det opprinnelige formålet med bestemmelsen? Og kan en slik anvendelse eventuelt komme i konflikt med lovkravet i Grunnloven § 96?

4.2 Har tolkningen og anvendelsen av straffeloven § 185 gått bort fra det opprinnelige formålet med bestemmelsen?

4.2.1 Den objektive gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 185 og straffeloven 1902 § 135 a.

Det er åpenbare forskjeller på den objektive gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 185 og slik den opprinnelig fremstod i straffeloven 1902 § 135 a.

Det har med årene kommet stadig flere vernede grupper i bestemmelsen.⁶⁴ Etter frifinnelsen av lederen for en nynazistisk gruppe i dommen Rt. 2002 s. 1618 (Boot Boys) ble terskelen for det straffbare senket.⁶⁵

I dommen ble lederen frikjent for å ha kommet med hatefulle ytringer. Bakgrunnen var at han under en demonstrasjon på Askim torg hadde hedret den nazistiske Rudolf Hess og blant annet uttalt at «[...] hver dag blir vårt folk og land plyndret og ødelagt av jødene som suger vårt land tomt for rikdom og erstatter det med umoral og unorske tanker.» Flertallet kom etter en konkret tolkning av ytringene til de ikke var «kvalifisert krenkende» og da heller ikke straffbare.⁶⁶

Likevel har tolkningen av den objektive gjerningsbeskrivelsen i bestemmelsen vært tilnærmet lik helt siden 1970. Allerede i 1978 måtte ytringenes skadevirkninger være av

⁶³ Kierulf og Spurkland (2022).

⁶⁴ Ytringsfrihetskommisjonen mener man bør være forsiktig med ytterligere utvidelser av bestemmelsen jf. NOU 2022: 9 s. 206. «Et vern for alle blir lett et vern for ingen [...]», se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 250.

⁶⁵ Etter dommen ble det uttalt at «terskelen for hva som kan regnes som kvalifisert krenkende uttalelser i rettspraksis kan synes noe høy [...]», se Innst. S. nr. 270 (2003-2004) punkt 4.5.1.

⁶⁶ Rt. 2002 s. 1618 (Boot Boys) s. 1629.

«kvalifisert art».⁶⁷ Terskelen er utviklet i rettspraksis, og dukket første gang opp i Rt. 1978 s. 1072 (Leserbrev). I dommen ble en innsender av et leserbrev til en avis frikjent for hatefulle ytringer. Leserbrevet inneholdt negative karakteristikker av flyktninger og fremmedarbeidere i Norge. Dette vurderingstemaet har blitt modifisert gjennom tidene, men er i sitt sentrale innhold videreført i nyere rettspraksis. Vurderingstemaet er nå om ytringene er «kvalifisert krenkende».⁶⁸

Vurderingstemaet for gjerningsbeskrivelsen er likevel en rettslig standard. En rettslig standard er et «rettslig begrep i en lovtekst som er ment å forandre innhold over tid.»⁶⁹ Hva som er «kvalifisert krenkende» vil naturligvis endre seg med tiden og skiftende samfunnsforhold. Det er vanskelig å tenke seg at tiltalte i HR-2022-1707-A (Somalia) hadde blitt dømt for samme ytring i 1970. Terskelen for straff har blitt senket, i forbindelse med direkte oppfordringer i forarbeidene og stadige utvidelser av bestemmelsen.⁷⁰ En variant av den gammelmodige gjerningsbeskrivelsen i «å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen» har imidlertid vært med i bestemmelsen siden dens tilblivelse jf. straffeloven § 185 annet ledd.

4.2.2 Formålet til straffeloven § 185

Et av formålene med straffeloven 1902 § 135 a. var å gi Norge et tilstrekkelig strafferettslig vern mot rasediskriminering slik at man kunne ratifisere FNs konvensjon mot rasisme. Bestemmelsen tok ikke sikte på å ramme fornærmelser og trusler mot enkeltpersoner.⁷¹

Straffeloven § 185 ble videreført i kapittel 20 om vern av den offentlig ro, orden og sikkerhet. Andre bestemmelser i dette kapittelet er blant annet straffeloven § 181 (ordensforstyrrelser), § 182 (opptøyer), § 183 (oppfordring til straffbar handling), § 187 (falsk alarm), § 188 (uforsiktig omgang med skytevåpen eller eksplosiver), § 189 (ulovlig bevæpning på offentlig sted), § 192 (anslag mot infrastruktur) og § 198 (forbund om alvorlig organisert kriminalitet). Alle disse bestemmelsene forbinder man med trusler mot selve storsamfunnet – altså *kollektive interesser*. Man kan dermed kontekstuellet utlede at hovedformålet med straffeloven § 185 er å beskytte storsamfunnet mot skadelig hat overfor minoriteter. Ytringsfrihetskommisjonen har videre uttalt at plasseringen understreker at paragrafen primært skal verne samfunnsinteresser.⁷²

Likevel supplerte kommisjonen formålet med å uttale at bestemmelsen også gir et vern til *den* som rammes av hatefulle ytringer - altså et *individbasert vern*.⁷³ Matningsdal legger også til grunn at bestemmelsen verner enkeltpersoner.⁷⁴ Methi og Tennfjord går

⁶⁷ Rt. 1978 s. 1072 (Leserbrev) s. 1076.

⁶⁸ HR-2022-1843-A (Kjønnsidentitet) avsnitt 13.

⁶⁹ Gisle og Boe (2022).

⁷⁰ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 343 og Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 187-188.

⁷¹ Ot.prp. nr. 48 (1969-1970) s. 18.

⁷² NOU 2022: 9 s. 189. Se også Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 187 der det gjennomgående refereres til samfunnets kollektive og offentlige interesse i å unngå hatefulle ytringer.

⁷³ NOU 2022: 9 s. 189.

⁷⁴ Matningsdal (2017) s. 202.

litt mer inn i nyansene rundt formålet med bestemmelsen når de skriver at enkeltpersoner gis et vern, men «formålet har ikke vært å gi et vern som sådan mot den mer personlige opplevelse av psykisk integritetskrenkelse som kan oppstå som følge av hets og sjikane.»⁷⁵

Det finnes også interessante bemerkninger om bestemmelsens formål og rekkevidde i forarbeidene til innlemmelsen av «nærværsalternativet» i straffeloven § 185. Der står det at alternativet vil åpne for å straffe «hatefulle ytringer som fremsettes i halvoffentlige eller private omgivelser [...]» og at endringen har «sin bakgrunn i at straffeloven 1902 § 246 om krenkelser av æresfølelsen ikke blir foreslått videreført.»⁷⁶ Dette tyder på at formålet med bestemmelsen *ikke* lenger kun er samfunnets kollektive interesser. Jeg skal komme tilbake til problematikken rundt opphevelsen av forbudet mot ærekrenkelser.

Det ser dermed ut som det har skjedd en glidning i formålet fra et utelukkende samfunnsvern til at formålet også inkluderer et individvern. Det er signalert i forarbeidene og juridisk teori om dette. Man må nok legge til grunn at bestemmelsen har et formål som *de facto* beskytter både samfunnsinteresser og individuelle interesser. Dette underbygges videre av hvordan Høyesterett har praktisert bestemmelsen de siste årene.

4.2.3 Et markant skille i rettspraksis

Det tydeligste tegnet på at straffeloven § 185 har fått et mer personfokusert anvendelsesområde finner man i det markante skillet i rettspraksis. Alle rettsavgjørelser fra Høyesterett frem til Rt. 2007 s. 1807 (Vigrid) dreide seg om samfunnsvernet. Fellesnevneren for disse avgjørelsene var at ytringene som regel dreide seg om ideer om raseoverlegenhet og rasehat, ofte i en politisk kontekst, og at mediet for spredningen av informasjonen var alt fra aviser og radiosendinger til politiske løpesedler og partiprogrammer.⁷⁷

I Vigrid-dommen ble en mann dømt for hatefulle ytringer om jøder i et intervju med VG. Etter dommen har imidlertid nesten alle Høyesterettsdommene om straffeloven § 185 dreid seg om individfokuserte sjikanøse utsagn. Jeg skal i det følgende gjøre rede for samtlige av dommene for å vise hvordan Høyesterett tar hensyn til *enkeltindividet* ved anvendelsen av bestemmelsen.

I Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt) ble en mann dømt for hatefulle ytringer mot en dørvakt ved et utested i Stavanger. Han skal blant annet ha kalt dørvakten en «jævla neger». Dommen er spesiell, fordi det er den første som utelukkende dreier seg om rent sjikanøse utsagn mot en enkeltperson. Førstvoterende uttalte i avsnitt 39 at straffebudets

⁷⁵ Methi og Tennfjord (2021).

⁷⁶ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 399.

⁷⁷ Se Rt. 1977 s. 114 (Lektor), Rt. 1978 s. 1072 (Leserbrev), Rt. 1981 s. 1305 (Løpeseddel), Rt. 1984 s. 1359 (Pastor), Rt. 1994 s. 768 (Ku Klux Klan), Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse), Rt. 2002 s. 1618 (Boot Boys) og Rt. 2007 s. 1807 (Vigrid).

formål er å «bekjempe rasefordommer og gi vern mot diskriminering.» Det ble i samme avsnitt lagt vekt på at ansatte i serviceyrker hadde et behov for et strafferettslig vern mot slike krenkelser. Høyesterett la dermed til grunn at straffeloven § 185 har et relativt generelt og bredt diskrimineringsvern som formål.

I HR-2018-674-A (Kranjel) ble tiltalte dømt for å ha kalt en innvandrers for «jævla neger». Ytringen er den samme som i Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt), men konteksten var her en opphetet kranjel på byen. Siden fornærmede hadde bidratt til konflikten, lå ytringen i nedre sjikt av det straffbare.⁷⁸ Formålet med bestemmelsen var i følge førstvoterende å «bekjempe rasefordommer ved å beskytte sårbare grupper mot hat og forhånelse.»⁷⁹ Dette er igjen et ganske generelt formål som tydeligvis også beskytter enkeltpersoner.

De neste sakene Høyesterett fikk om bestemmelsen var HR-2020-184-A (Kakerlakk) og HR-2020-185-A (Fedrelandet viktigst). Begge dommene dreide seg om hatefulle ytringer på Facebook og ble behandlet sammen. I HR-2020-184-A (Kakerlakk) ble tiltalte dømt for å ha ytret til en samfunnsdebattant følgende: «Fandens svarte avkom reis tilbake til Somalia og bli der din korruperte kakerlakk.» Utsagnet var rettet mot en enkeltperson, men det var publisert under et Facebook-innlegg i en gruppe med 20 000 medlemmer.⁸⁰ Skadepotensialet stiller seg her annerledes, da ytringen kan oppfattes av en stor mengde mennesker, og dermed krenke «samfunnets kollektive interesse i å unngå hatefulle og diskriminerende ytringer [...]».⁸¹ Dommen HR-2020-185-A (Fedrelandet viktigst) gjaldt hatefulle ytringer av en mer generell karakter, som var rettet mot visse folkegrupper, og jeg behandler derfor ikke denne dommen nærmere.

I HR-2020-2133-A (Potetbaker'n) straffet Høyesterett nok et tilfelle av sjikanøse hatefulle ytringer mot enkeltpersoner. En kvinne ble dømt for å ha sagt til en ung mann av afrikansk opprinnelse: «kom deg tilbake til Afrika der du kommer fra, jævla utlending».⁸² Dommen har likhetstrekk med Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt) og HR-2018-674-A (Kranjel) når det gjelder ytringenes natur – de nyter et beskjedent grunnlovsværn.⁸³

De nyeste Høyesterettsdommene om bestemmelsen følger samme mønster. I HR-2022-1707-A (Somalia), som er omtalt ovenfor under punkt 3.1, hadde tiltalte sagt til fornærmede at hun burde «dra tilbake til Somalia så får du det mye bedre, for der får du ikke noe NAV.»⁸⁴ Og i HR-2022-1843-A ble en mann straffet for å ha skrevet til en transperson på Facebook følgende: «Tror du virkelig at et eneste menneske tror du er et kvinnemenneske og ikke en gubbe med rare fantasier.»⁸⁵

⁷⁸ HR-2018-674-A (Kranjel) avsnitt 21.

⁷⁹ HR-2018-674-A (Kranjel) avsnitt 20.

⁸⁰ HR-2020-184-A (Kakerlakk) avsnitt 21.

⁸¹ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 187.

⁸² HR-2020-2133-A (Potetbaker'n) avsnitt 44.

⁸³ HR-2020-2133-A (Potetbaker'n) avsnitt 34.

⁸⁴ HR-2022-1707-A (Somalia) avsnitt 2.

⁸⁵ HR-2022-1843-A (Kjønnsidentitet) avsnitt 35.

Nesten alle dommene som kommer etter Rt. 2007 s. 1807 (Vigrid) dreier seg om sjikanøse hatefulle ytringer mot enkeltpersoner. Skillet er som nevnt markant, og man kan spekulere i grunnene til dette.

En grunn kan være at Høyesterett tolker straffeloven § 185 med et videre formål som bakteppe, og dermed straffer tilfeller som ikke var straffbare før. En annen mulig grunn, som jeg skal komme tilbake til, er om fjerningen av forbudet mot ærekrenkelser har ført til et strafferettslig tomrom for slike personkrenkelser, som Høyesterett igjen har prøvd å fylle med en utvidet anvendelse av straffeloven § 185. Disse grunnene utelukker ikke hverandre, men kan være samvirkende. Sosiologiske og kulturelle grunner kan imidlertid tilsi at større rasistiske og ideologisk motiverte kampanjer har mindre appell i dag enn for 50 år siden. Det virker også klart at aksepten for rene skjellsord, basert på for eksempel etnisitet, er mindre i dag enn tidligere.

Nyere rettspraksis viser uansett at Høyesterett anvender straffeloven § 185 med et utvidet formål som både beskytter *kollektive* og *individuelle interesser*.

4.2.4 Straffeloven § 185 og lovkravet i Grunnloven § 96

Det er et grunnlovsmessig krav at straffelovgivningen skal være klar og forutberegnelig jf. Grunnloven § 96. I grunnlovsbestemmelsen står det i første ledd at ingen kan «dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom.»

Ytringsfrihetskommisjonen argumenterer for at straffeloven § 185 er et uklart straffebud slik det fremstår i dag og at dette kan ha en uønsket nedkjølende effekt på ytringsfriheten.⁸⁶ Det ble særlig pekt på at dagens ordlyd ikke får frem den høye terskelen for straff på en tilstrekkelig måte.⁸⁷ Det er essensielt for et demokratisk rettssamfunn at straffelovene er utformet på en tilgjengelig og klar måte.

Videre stiller den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) visse krav til lovene som muliggjør inngrep i rettighetene etter EMK. Lovene må være «adequately accessible» og «formulated with sufficient precision to enable the citizen to regulate his conduct [...]».⁸⁸ Det første kriteriet er et krav om at loven skal være lett tilgjengelig for borgerne, det andre kriteriet er et alminnelig utslag av forutberegnelighetsprinsippet. Et slikt lovkrav er fundamentalt for en rettsstat.⁸⁹ Det er likevel klart at ikke alle straffebud kan være like presise og uttømmende; det er vanskelig for lovgiver å positivt avgrense alle straffverdige tilfeller som kan rammes av et straffebud i fremtiden. Det kan dermed være nødvendig med fleksible straffebud, der de nærmere tersklene for det straffbare utpensles av rettspraksis.⁹⁰ Det bør uansett være et visst samsvar mellom straffebudets ordlyd, kontekst og formål, slik at den alminnelige borger kan danne seg et rimelig bilde av hvor grensen for det straffbare går.

⁸⁶ NOU 2022: 9 s. 209.

⁸⁷ NOU 2022: 9 s. 209.

⁸⁸ *Sunday Times v. the United Kingdom* [P] 1979, 6538/74, section 49.

⁸⁹ Aall (2018) s. 116.

⁹⁰ Dette er ikke nødvendigvis problematisk med hensyn til forutberegneligheten. Se Aall (2018) s. 134.

Utgangspunktet er at et straffebud skal tolkes etter en naturlig forståelse av ordlyden.⁹¹ Straffeloven § 185 er muligens gammelmodig i sin gjerningsbeskrivelse, men de nærmere grensene for det straffbare kommer relativt klart frem i rettspraksis. Det vil i praksis alltid være «tale om *grader av vaghet*, også i lovspråket.»⁹² Likevel kan ikke et straffebud leses isolert etter sin ordlyd; systematikken og formålet har også noe å si for tolkningen og forutberegneligheten til den alminnelige borger.

Når det gjelder systematikken må vi kunne «forutsette at lovgiver har ment at straffebudet skal være tilpasset denne sammenhengen.»⁹³ Videre forutsetter Gröning, Husabø og Jacobsen at «[k]jennskap til det omkringliggende «landskapet» av straffebud er således viktig for tolkingen.»⁹⁴ Det såkalte landskapet rundt straffeloven § 185 er som nevnt ovenfor en mengde straffebud som alle skal beskytte den offentlige ro, orden og sikkerhet i samsvar med formålet til kapittel 20 i straffeloven. Den systematiske plasseringen av straffeloven § 185 kan lede den alminnelige borger til å tro at straffebudet kun rammer ytringer som skader *kollektive interesser* – og ikke de *individuelle interessene*.

Formålet med bestemmelsen er også et viktig tolkningsperspektiv, som henger sammen med hvilke *interesser* straffebudet er ment å beskytte.⁹⁵ Formålet med straffeloven § 185 ser nå ut til å være et diskrimineringsvern for både samfunnet og individet. Likevel kommer dette ikke tydelig frem av straffebudets plassering i straffeloven, og dette kan igjen virke uklart for den alminnelige borger.

Lovkravet krever at lovene er utformet og gjort tilgjengelige på «en slik måte at den enkelte med rimelighet kan innrette sin atferd på bakgrunn av lovgivningen.»⁹⁶ Man kan spørre om systematikken rundt straffeloven § 185, og det noe uklare formålet, tilsier en usikkerhet rundt bestemmelsen som kan komme i konflikt med lovkravet i Grunnloven § 96.

Høyesterett har ikke problematisert forholdet mellom straffeloven § 185 og lovkravet i Grunnloven § 96. Dette tyder på at straffebudet ikke står i noe særlig anstrengt forhold til lovkravet. Likevel kan man spørre om det hadde vært fordelaktig med en revisjon av bestemmelsen for å gjøre den enda mer tilgjengelig og presis for den alminnelige borger.⁹⁷

4.2.5 Konklusjonen på spørsmålet

Under punkt 4.1 stilte jeg spørsmål om tolkningen og anvendelsen av straffeloven § 185 har gått bort fra det opprinnelige formålet med bestemmelsen. Jeg har i det foregående forsøkt å vise til utsagn i forarbeider, juridisk teori og rettspraksis som støtter påstanden

⁹¹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 122 og Aall (2018) s. 140.

⁹² Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 66 [original kursivering].

⁹³ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 124.

⁹⁴ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 125.

⁹⁵ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 126.

⁹⁶ HR-2016-2228-A (Segway) avsnitt 30.

⁹⁷ Se mer om dette i kronikken til Kierulf og Spurkland (2022).

om at tolkningen og anvendelsen av straffeloven § 185 har gått bort fra det opprinnelige formålet. Dette baserer jeg først og fremst på den stadige utvidelsen av gjerningsbeskrivelsen i bestemmelsen, og senkningen av terskelen for det straffbare. Dette har vært en inngangsport for en tolkning og anvendelse som stadig skiller seg fra det opprinnelige formålet.

Videre er det en forskjell på hvordan tidligere forarbeider definerte formålet sammenlignet med senere rettskilder. I Ot.prp. nr. 48 (1969-1970) s. 18 ble det slått fast at bestemmelsen ikke vernet enkeltpersoner, mens Ytringsfrihetskommisjonen anno 2022 uttalte at vernet også gir en beskyttelse for *den* som rammes av hatefulle ytringer.⁹⁸ Videre i Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 399 knyttes innføringen av «nærværsalternativet» i straffeloven § 185 direkte til fjerningen av straffeloven 1902 § 246 om ærekrenkelser. «Nærværsalternativet» senker på offentlig-kravet og flytter dermed formålet mot et vern av enkeltpersoner. Juridisk teori legger videre også til grunn at bestemmelsen verner enkeltpersoner.⁹⁹ Til slutt har vi det markante skillet i hvordan Høyesterett *faktisk* anvender bestemmelsen.

Straffeloven § 185 står ikke i noe direkte motstrid med lovkravet i Grunnloven § 96. Likevel kunne straffebudet med fordel blitt klarere og mer forutberegnelig for den alminnelige borger.¹⁰⁰

Konklusjonen er at tolkningen og anvendelsen av straffeloven § 185 har gått bort fra det opprinnelige formålet med bestemmelsen.

⁹⁸ NOU 2022: 9 s. 189.

⁹⁹ Matningsdal (2017) s. 202. Mer nyansert i Methi og Tennfjord (2021).

¹⁰⁰ NOU 2022: 9 s. 209.

5 Andre straffebud som kan ramme hatefulle ytringer

5.1 Innledning

Til nå har jeg fokusert primært på straffeloven § 185. Bestemmelsen er klart det mest sentrale og anvendbare straffebudet mot hatefulle ytringer, og det er bred politisk enighet om at den må bestå i en eller annen form.¹⁰¹ Jeg har gjort rede for hvordan den praktiseres på nåværende tidspunkt, og så har jeg rettet kritikk mot sider ved tolkningen og anvendelsen av den. Min påstand er at bestemmelsens anvendelsesområde strekkes for langt, og at det blir for stor spennvidde mellom saksforholdene som rammes av bestemmelsen.¹⁰² Dette fører til at straffeloven § 185 ikke er egnet til å plukke opp alle nyansene som disse sakene kan by på, og tolkningen og anvendelsen står dermed i et anstrengt forhold til det opprinnelige formålet med bestemmelsen. Straffebudet kunne også med fordel vært mer presist utformet i henhold til lovkravet i Grunnloven § 96.

Sverige og Danmark har supplert deres hatytringsparagrafer med annen lovgivning som kommer frem i deres strafferettslige regulering av ærekrenkelser.¹⁰³ Jeg kommer tilbake til fjerningen av forbudet mot ærekrenkelser i norsk rett i kapittel 6.

I dette kapittelet skal jeg derfor undersøke om det finnes andre straffebud i norsk lovgivning som kan ramme hatefulle ytringer. Har Norge annen straffelovgivning som kan bøte på de tilsynelatende manglene ved straffeloven § 185? Eller med andre ord: Kan Norge på andre måter beskytte rettslige *interesser* som straffeloven § 185 ikke naturlig verner om?

5.2 Konkurrens

Før jeg går inn på disse spørsmålene, skal jeg gjøre rede for konkurrens i strafferetten. Uttrykket «konkurrens» kommer opprinnelig fra uttrykket «å løpe sammen», og brukes først og fremst om situasjonen der man benytter flere straffebud for å tiltale gjerningspersonen for én og samme handling.¹⁰⁴ Spørsmålet er med andre ord om en persons handlemåte skal betraktes som *én eller flere forbrytelser*.¹⁰⁵ Tradisjonelt har man operert med læren om «ideal- og realkonkurrens» ved kategoriseringen av de ulike formene for konkurrens. Den tradisjonelle læren er beskrevet slik: «[D]ersom det foreligger *én handling*, blir spørsmålet om denne handlingen innebærer flere forbrytelser, noe som blir omtalt som «idealkonkurrens». Foreligger det *flere*

¹⁰¹ NOU 2022: 9 s. 203.

¹⁰² Det er vesentlige forskjeller på de politiske ytringene om etnisk rensning av mørkhudede som ble rammet i Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse) og det primitive utsagnet «jævla neger» i HR-2018-674-A (Krangel).

¹⁰³ Se punkt 2.2.

¹⁰⁴ Grønning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 573-574.

¹⁰⁵ Grønning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 573.

handlinger, blir spørsmålet om disse handlingene også skal utgjøre flere forbrytelser, som da blir omtalt som «realkonkurrens».¹⁰⁶

Forfatterne Gröning, Husabø og Jacobsen er imidlertid kritiske til denne inndelingen.¹⁰⁷ De ser på selve *handlingskomplekset*, som er et gitt faktum over et gitt tidsrom og som igjen kan brytes ned i forskjellige delelementer.¹⁰⁸ Spørsmålet er så om gjerninger innenfor dette handlingskomplekset medfører flere brudd på samme straffebud, altså *likeartede forbrytelser*, eller om gjerningene medfører brudd på flere forskjellige straffebud, altså *ulikartede forbrytelser*.¹⁰⁹

Ved vurderingen om man skal tiltale og dømme for én eller flere forbrytelser, må man ta utgangspunkt i det såkalte materielle dekningsprinsippet. Det innebærer at man ved tiltalen fullt ut skal dekke den klander som tiltalte har utvist, og dermed tydeliggjøre de rettsgoder og beskyttede interesser som er krenket. Det innebærer også at man ikke skal straffe gjerningspersonen flere ganger for det samme forholdet.¹¹⁰

For at det materielle dekningsprinsippet skal kunne realiseres må man tolke hvilke rettsgoder eller interesser et straffebud skal beskytte. Hvis flere interesser er krenket ved én handling, kan man tiltale etter flere straffebud. Man kan gjøre det samme hvis én interesse er krenket på flere kvalifisert ulike måter.

5.3 Straffeloven § 185: Rettsgoder som beskyttes

Før jeg går videre til andre straffebestemmelser, skal jeg tolke hvilke rettsgoder eller interesser, som skal beskyttes av straffeloven § 185. Dette gjør jeg for å danne et sammenligningsgrunnlag for den videre drøftelsen, og vurdere spørsmålet om konkurrens når det gjelder tiltale for hatefulle ytringer.

Tolkningen av hva som er de beskyttede rettsgodene i et straffebud henger tett sammen med bestemmelsens formål.¹¹¹ Dette har jeg allerede drøftet under punkt 4.2 i oppgaven. Det primære hovedformålet med straffeloven § 185 er som nevnt tidligere beskyttelsen av *kollektive interesser*. Likevel viser signaler i forarbeidene, juridisk teori og nyere rettspraksis at *individuelle interesser* også beskyttes. Men bestemmelsens utforming og plassering i straffeloven viser ikke på en tydelig måte at også *individuelle interesser* er beskyttet.

Spørsmålet er da om det finnes andre straffebud som på en mer rendyrket måte verner enkeltpersoner mot hatefulle ytringer – eller får frem nyanser ved krenkelsen i eventuell konkurrens med straffeloven § 185.

¹⁰⁶ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 577 [original kursivering].

¹⁰⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 577.

¹⁰⁸ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 577.

¹⁰⁹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 579.

¹¹⁰ Se mer om det materielle dekningsprinsippet i Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 581-584.

¹¹¹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 128.

5.4 Andre straffebud i straffeloven

5.4.1 Innledende bemerkninger

Det er ikke hensiktsmessig å drøfte alle straffebud som muligens kan beskytte vernet mot hatefulle ytringer. Målet er å finne frem til de mest sentrale straffebudene som kan anvendes i konkurrans – for å danne et sammenligningsgrunnlag som igjen kan knyttes opp til hovedproblemstillingen om Norge har en mangelfull, eller uklar, strafferettslig regulering av hatefulle ytringer. For ordens skyld vil det dreie seg om *ulikartet* konkurrans – altså spørsmålet om én handling (én hatefull ytring) utgjør brudd på ett eller flere straffebud.

Innledningsvis vil jeg også bemerke at man helt *generelt* har straffeloven § 77 om skjerpene omstendigheter. Der står det i bokstav i. at det ved «straffutmålingen» skal tas hensyn «i skjerpene retning» at lovbruddet «har sin bakgrunn i andres religion eller livssyn, hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, seksuelle orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, funksjonsevne eller andre forhold som støter an mot grupper med et særskilt behov for vern [...]». Bestemmelsen tillegger diskrimineringsvernet vekt som et skjerpene moment, men gjelder ikke som et selvstendig straffebud. Det kan derfor ikke anvendes i konkurrans med straffeloven § 185.

5.4.2 Straffeloven § 266 om hensynsløs atferd

Straffeloven § 266 straffer den som «ved skremmende eller plagsom opptreden» eller «annen hensynsløs atferd» forfølger en person eller på annen måte krenker en annens fred. Strafferammen er bot eller fengsel inntil 2 år. Bestemmelsen står i straffelovens kapittel 24 om vern av den personlige frihet og fred.

Straffeloven § 266 kan anvendes i konkurrans med § 185.¹¹² Det er fordi straffeloven § 185 og § 266 beskytter forskjellige interesser. Det er mulig at det samme handlingskomplekset kan krenke de rettslige interessene søkt beskyttet i *begge* straffebudene. Dette er tingrettsdommen TOSL-2022-97205 et eksempel på. En kjent medieprofil ble tiltalt for brudd på både straffeloven § 185 og § 266. Han erkjente straffskyld når det gjaldt overtredelse av sistnevnte bestemmelse. Om konkurransspørsmålet uttalte retten: «Straffeloven § 185 og straffeloven § 266 kan anvendes i konkurrans og verner ulike interesser, idet straffeloven § 185 gjelder vern av den offentlige ro, orden og sikkerhet, og straffeloven § 266 gjelder vern av den personlige fred.»¹¹³

Dette ble også understreket i Rt. 1989 s. 1336. Byretten hadde i saken gått utenfor sin kompetanse etter straffeprosessloven § 38, og endret subsumsjonen for et tilfelle fra

¹¹² Spurkland, *Karnov Lovkommentar: Straffeloven § 185*, Lovdata.no, note 1.11.

¹¹³ TOSL-2022-97205, Tiltalens post II. Se også lagmannsrettsdommen LG-2011-32062, som foranlediget Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt), der tiltalte ble dømt for både hatefulle ytringer og hensynsløs atferd.

straffeloven 1902 § 390 a. om hensynsløs atferd til straffeloven 1902 § 135 a. om hatefulle ytringer. Førstvoterende utalte følgende: «Ut fra en helhetsvurdering, der jeg også tar hensyn til hvilke ulike interesser de to bestemmelser skal beskytte, finner jeg at disse to straffebestemmelser er så forskjellige at byretten må anses å ha gått utenfor sin kompetanse. Det er etter en allmenn vurdering vesensforskjellig å bli dømt for fredsforstyrrelse og for rasediskriminering.»¹¹⁴

Anvendelsesområdene til bestemmelsen er nok mer overlappende i dag enn i 1989. I mange tilfeller vil straffeloven § 185 konsumere § 266. I forarbeidene til straffeloven står det at hvis man ikke får «markert noe ytterligere ved å anvende et ekstra straffebud på forholdet, er konkurransen utelukket.»¹¹⁵ Hva kan man da markere «ytterligere» ved å anvende straffeloven § 266 i konkurrans med § 185? Kan § 266 fange opp noen nyanser ved klanderverdigheten som § 185 ikke kan gjøre alene?¹¹⁶

Den klanderverdige oppførselen etter straffeloven § 266 må være «hensynsløs» på en eller annen måte. Krenkelsen må være «kvalifisert klanderverdig».¹¹⁷ Kjerneområdet av bestemmelsen er personforfølgelse eller gjentatte krenkelser. Typiske eksempler fra rettspraksis er plagsomme og gjentatte telefonoppringninger.¹¹⁸ Straffebudet kan selvsagt også straffe den enkelte krenkelse.

Det krever et visst alvor for at atferd skal bli rammet av straffeloven § 266. Det som går igjen i rettspraksis er gjentatte krenkelser, støy av ulikt slag og utsagn som grenser til trusler.¹¹⁹ Dette understrekes av dommen i Rt. 1989 s. 257. Et snøskred førte til at 16 soldater døde under en militærøvelse. Dagbladet trykket deretter en artikkel om en kaptein som ble oppfattet som ærekrenkende. Redaktøren og medarbeiderne i avisen ble dømt for ærekrenkelse, men ikke for hensynsløs atferd etter straffeloven 1902 § 390 a. Høyesterett viste til byrettens begrunnelse. Der stod det at bestemmelsen om hensynsløs atferd i utgangspunktet tok «sikte på mer direkte, ytre former for fredsforstyrrelser [...]» og at den «psykiske fredsforstyrrelse som kan voldes ved ærekrenkelse» ble dekket av nettopp forbudet mot ærekrenkelser. Det straffverdige elementet var allerede dekket av ærekrenkelsesbestemmelsen.¹²⁰

Det skal med andre ord noe til å bli dømt for hensynsløs atferd. Den som på kalkulert og kynisk vis kommer med velformulerte utsagn om raseoverlegent overfor en minoritet i

¹¹⁴ Rt. 1989 s. 1336 s. 1337. Se også Matningsdal (2017) s. 212.

¹¹⁵ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 278.

¹¹⁶ Dette er viktig med tanke på det materielle dekningsprinsippet. «Med utgangspunkt i skyldprinsippet skal straffedommen tildele forbyteren den riktige klander for det som er gjort – verken mer eller mindre.» Se Grønning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 581.

¹¹⁷ Rt. 2014 s. 669 avsnitt 17.

¹¹⁸ Tilføyselen av bestemmelsen slik den lød i straffeloven av 1902 hadde sin bakgrunn i Rt. 1952 s. 989 (Telefonsjikane). Tiltalte hadde over flere måneder sjikanøst ringt til en husstand, men kunne ikke straffes etter dagjeldende bestemmelser. Se også Matningsdal (2017) s. 533.

¹¹⁹ Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven § 266*, Juridika.no, note 3.

¹²⁰ Sitatene er hentet fra Matningsdal (2017) s. 534. Dette er også i tråd med det materielle dekningsprinsippet. Se Grønning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 581.

en rolig samtale kan ikke dømmes etter straffeloven § 266.¹²¹ Dette ville ikke krenket en «annens fred» slik dette er forstått i rettspraksis.¹²² Hensynsløs atferd krever en viss voldsomhet.

Straffeloven § 266 kan klart beskytte interesser som ikke er dekket av § 185, og dermed fange opp andre nyanser i handlingskomplekset, men bestemmelsen beskytter ikke diskrimineringsvernet *direkte*. Terskelen er for høy, og det er utenfor kjerneområdet til bestemmelsen. Det kan ha noe for seg å anvende straffeloven § 266 i konkurrans med § 185, men til og med denne anvendelsen er utilstrekkelig for å gi enkeltpersoner et tilfredsstillende vern mot sjikanøse hatefulle ytringer.

5.4.3 Straffeloven § 263 om trusler

Etter straffeloven § 263 er det straffbart å i «ord eller handling» true med «straffbar handling» på en måte som er «egnet til å fremkalle alvorlig frykt [...]». Bestemmelsen står også i straffelovens kapittel 24 om vern av den personlige frihet og fred.

Straffebudet er allment, og har ikke noe særlig minoritetsvern. Det kan likevel legges vekt på om trusselen er motivert av «fornærmedes hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, religion, livssyn, seksuelle orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk eller nedsatte funksjonsevne [...]» i vurderingen av om den er «grov» jf. straffeloven § 264.

Straffeloven § 263 kan anvendes i konkurrans med § 185 hvis den kan markere noe «ytterligere» ved klanderverdigheten til handlingskomplekset.¹²³ Straffeloven § 185 skal beskytte vernet mot hatefulle ytringer mens straffeloven § 263 skal beskytte individets personlige fred mot «alvorlig frykt». Det er klart at en hatefull ytring, som også er en trussel om straffbare handlinger, kan krenke begge straffebudene. Men terskelen er imidlertid høy. Det må dreie seg om en trussel om «straffbar atferd», og den må være egnet til å fremkalle «alvorlig frykt». Mange hatefulle ytringer har ikke noe element av trussel i seg. Det må likevel påpekes at det å «true» noen på grunn av minoritetstilhørighet er en del av gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 185 annet ledd.

Utsagnet «jævla neger» i HR-2018-674-A (Krangel) kunne for eksempel ikke gått under straffeloven § 263.¹²⁴ Det skal dermed en hel del til at hatefulle sjikanøse ytringer mot enkeltpersoner kan rammes av straffeloven § 263. Da gir heller ikke denne bestemmelsen noe selvstendig vern for enkeltindivider mot hatefulle ytringer.

¹²¹ Dette sammenfaller noe med virkeområdet til straffeloven § 185. «Dermed vil hatefulle ytringer som «kun» fremsettes til noen direkte over telefon eller som en privat melding eller brev, ikke omfattes. Selv om slike ytringer for den enkelte også kan oppleves svært krenkende.» Methi og Tennfjord (2021).

¹²² Se imidlertid tingrettsdommen TOSLO-2018-128381 der en mann ble dømt for hensynsløs atferd etter straffeloven § 266 for å ha hengt opp lapper med sjikanerende innhold utenfor døra til et homofilt par.

¹²³ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 278.

¹²⁴ Rettspraksis har imidlertid eksempler på hatefulle ytringer som inneholder implisitte trusler, eller eventuelt oppfordringer til straffbare handlinger jf. straffeloven § 183. Se for eksempel ytringene i Rt. 1977 s. 114 (Lektor), Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse) og HR-2020-185-A (Fedrelandet viktigst).

5.4.4 Avsluttende bemerkninger om andre straffebud i straffeloven

De to straffebudene som jeg har nevnt ovenfor, straffeloven § 266 og § 263, er nok de som er mest aktuelle å anvende i konkurrans med § 185. Det er kanskje disse to som mest helhetlig kan dekke klanderer som er utvist i et handlingskompleks der hatefulle ytringer inngår. Likevel kunne man også anvendt blant annet straffeloven § 181 om ordensforstyrrelse og § 183 om oppfordring til straffbar handling samt § 267 om krenkelse av privatlivets fred i konkurrans med § 185, men det er ganske åpenbart at disse bestemmelsene ikke utgjør noe *selvstendig* vern for enkeltpersoner mot hatefulle ytringer. Jeg vil derfor ikke gå noe nærmere inn på disse.

Det er klart at andre straffebud i straffeloven i konkurrans med straffeloven § 185 kan utgjøre et mer helhetlig vern for minoriteter, og på en bedre måte dekke den klanderverdighet som er vist. Likevel vil jeg påstå at det fortsatt er mangler i lovverket. Hatefulle sjikanøse ytringer mot enkeltpersoner vil i mange tilfeller ikke nå opp til terskelen for de andre straffebudene, og rubriseringen av dem under straffeloven § 185 legger ordlyden på strekk og bryter med det opprinnelige formålet med bestemmelsen.

I det videre skal jeg undersøke om man har andre straffebud utenfor straffeloven som kan ramme hatefulle ytringer.

5.5 Straffebud i likestillings- og diskrimineringsloven

5.5.1 Innledende bemerkninger

Det er ikke bare straffeloven som har straffebud. Likestillings- og diskrimineringsloven (ldl.) opererer med særegne straffebud for brudd overfor interesser som loven skal beskytte. For min oppgave er det aktuelt å se på ldl. § 13 om forbud mot trakassering og ldl. § 6 om forbud mot diskriminering samt ldl. § 39.

5.5.2 Likestillings- og diskrimineringsloven §§ 6, 13 og 39

I ldl. § 13 annet ledd står det at med «trakassering» menes «handlinger, unnlaterer eller ytringer» som har som «formål eller virkning» å være «krenkende, skremmende, fiendtlige, nedverdiggende eller ydmykende.» I første ledd står det at «[t]rakassering på grunn av forhold som nevnt i § 6 første ledd [...]» er «forbudt.»

I ldl. § 6 første ledd første punktum står det at «[d]iskriminering» på grunn av «kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder eller kombinasjoner av disse grunnlagene er forbudt». Oppramsingen av vernede grupper ligner på den vi finner i straffeloven § 185 annet ledd, men den i ldl. § 6 er mer omfattende.

Det er altså forbudt å trakassere noen på grunn av tilhørighet til en gruppe som er nevnt i ldl. § 6 første ledd, og definisjonen på trakassering finner man i ldl. § 13 annet ledd. I ldl. § 39 er straffetrusselen formulert, og det står i første ledd at den som «i fellesskap

med minst to andre personer grovt overtrer forbudet» mot å diskriminere etter ldl. § 6, eller trakassere etter ldl. § 13, på grunn av «etnisitet, religion eller livssyn» straffes med bøter eller fengsel inntil tre år jf. bokstav a. og b.

Det stilles krav om at handlingen må være begått i fellesskap. Dette er fordi lovgiver har «markert at fellesskapshandlinger er særlige skadelige og alvorlige, og noe man derfor behøver skjerpede reaksjonsmuligheter mot.»¹²⁵ Det er videre viktig å merke seg at diskrimineringsgrunnet kun kan være «etnisitet, religion eller livssyn», og ikke hele lista oppramset i ldl. § 6 første ledd.

Det er flere likhetstrekk mellom straffebestemmelsene i likestillings- og diskrimineringsloven og straffeloven § 185. Det er langt på vei snakk om de samme vernede gruppene, og definisjonen på trakassering i ldl. § 13 annet ledd om at handlingene (eller unnlåtelsene) må være «krenkende, skremmende, fiendtlige, nedverdiggende eller ydmykende [...]» er ikke direkte ulik definisjonen på hatefulle ytringer i straffeloven § 185 annet ledd. Med utgangspunkt i denne sammenlignende analysen, så favner faktisk anvendelsesområdet til straffebudene i likestillings- og diskrimineringsloven videre enn den i straffeloven § 185. Det kan for eksempel fort tenkes at ytringen i HR-2022-1707-A (Somalia) kunne falt under definisjonen som «krenkende [...] nedverdiggende eller ydmykende [...]» med grunnlag i «etnisitet, religion eller livssyn» jf. ldl. §§ 13 og 39

Likevel er det åpenbart at terskelen for straff er satt veldig høyt i ldl. § 39. Ytringene må som nevnt være fremsatt i fellesskap og de kan kun straffes hvis grunnlaget for diskrimineringen eller trakasseringen er «etnisitet, religion eller livssyn». Videre må overtredelsen være «grov[...]». Det skal dermed svært mye til for å bli straffet, og de aller fleste saker som har vært behandlet av domstolene om hatefulle ytringer kunne ikke blitt rubrisert under ldl. § 39 jf. ldl. §§ 6 og 13.

Da gir heller ikke disse straffebudene i likestillings- og diskrimineringsloven noe selvstendig vern for enkeltindivider mot hatefulle sjikanøse ytringer.

5.6 Konklusjon

Jeg har i dette kapittelet undersøkt om det finnes andre straffebud enn straffeloven § 185 som kan gi et adekvat vern mot hatefulle ytringer. Det er klart at det finnes straffebud i straffeloven, som i konkurrans med straffeloven § 185, på en bedre måte kan straffe den klanderverdigheten som er utvist. Disse straffebudene vil sammen med § 185, etter omstendighetene, være mer i samsvar med det materielle dekningsprinsippet i strafferetten.¹²⁶ Det vil ofte være mest nærliggende å anvende § 185 i konkurrans med § 266 om hensynsløs atferd for å best mulig dekke handlingskomplekset.

Likevel virker det klart at den norske strafferettslige lovgivningen har mangler eller uklarheter når det gjelder visse tilfeller der det er utvist klander. Som vist ovenfor er det

¹²⁵ Sverre, *Karnov Lovkommentar: Likestillings- og diskrimineringsloven § 39*, Lovdata.no, note 2.

¹²⁶ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 581

ingen straffebud i norsk lovgivning som *selvstendig* beskytter en minoritetsperson mot hatefulle sjikanøse ytringer. Og hvis straffeloven § 185 utvides til å også verne denne interessen, som man ser at den gjør i nyere rettspraksis, vil dette potensielt komme i konflikt med kravet til forutsigbar og klar straffelovgivning. Man står igjen med to problemer: 1) det finnes ikke noe straffebud som *selvstendig* verner enkeltindividers vern mot hatefulle ytringer og 2) tolkningen og anvendelsen av straffeloven § 185 kan med tiden bli noe uklar og uforutsigbar.

I det videre skal jeg undersøke om avkriminaliseringen av ærekrenkelsene kan ha hatt noe å si for disse tilsynelatende manglene i norsk straffelovgivning.

6 Fjerningen av forbudet mot ærekrenkelser

6.1 Innledning

I dette kapittelet skal jeg undersøke hva som kan være grunnen eller grunnene til at Norge står med et tilsynelatende tomrom i straffereguleringen av hatefulle ytringer. Jeg skal da spesifikt se på fjerningen av forbudet mot ærekrenkelser, og spør da om dette kan stå i sammenheng med at Norge ikke har noe selvstendig straffebud som beskytter vernet mot hatefulle ytringer for enkeltpersoner. Et annet spørsmål er om dette igjen har ført til at domstolene kompenserer for eventuelle mangler ved å legge anvendelsesområdet til straffeloven § 185 på strekk.

Man skal være ytterst forsiktig med å fastslå noe som en årsak til noe annet. Jussen og samfunnet er for komplekst til å dra lettvinde konklusjoner. Likevel er det interessant for oppgaven å sammenligne den tidligere rettstilstanden som hadde et forbud mot ærekrenkelser med rettstilstanden uten. Kunne de gamle bestemmelsene fange opp noen nyanser som dagens strafferegulering ikke kan?

6.2 Forbudet mot ærekrenkelser i straffeloven av 1902

Straffeloven av 1902 hadde et eget kapittel 23 om ærekrenkelser. Her er bestemmelsene i §§ 246 og 247 de mest sentrale. Bestemmelsen i § 246 rammet den som «rettsstridig» ved «ord eller handling» krenket en «annens æresfølelse», mens § 247 gjorde det straffbart å blant annet opptre på en måte som var egnet til å skade en «annens gode navn og rykte». Førstnevnte bestemmelse beskyttet en persons «egne tanker om seg selv og [...] følelser», og var av den grunn mer subjektiv av natur, mens § 247 beskyttet en persons «omdømme», altså «andres mening om en person [...]». ¹²⁷ Bestemmelsene ble ofte anvendt i konkurrans. ¹²⁸

I den videre drøftelsen vil fokuset dreie seg om straffeloven 1902 § 246. Det var bestemmelsen som på en mest selvstendig måte vernet en persons tanker og følelser om seg selv – altså «selvfølelsen og selvaktelsen.» ¹²⁹ Dette er en bestemmelse som mest sannsynlig kunne fanget opp en del av tilfellene i nyere rettspraksis om hatefulle ytringer. ¹³⁰ Jeg skal komme tilbake til dette nedenfor.

Selv om § 246 beskyttet en persons «æresfølelse», var den ikke fullstendig subjektiv. Det ville ført til en umulig rettshåndhevelse. Æresfølelsen måtte «objektiveres»; det var bare «gjennomsnittsåeren» som var vernet. «Den særlig fintfølende beskyttes ikke mer enn andre.» ¹³¹ Til sammenligning rammet § 247 de mer objektive beskyldninger

¹²⁷ Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 1.

¹²⁸ Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 10.

¹²⁹ Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 1.

¹³⁰ Det er rettspraksis om straffeloven § 185 etter Rt. 2007 s. 1807 (Vigrid) som er interessant. Se redegjørelsen av aktuelle dommer under punkt 4.2.3.

¹³¹ Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 4.2.

mot noens «gode navn og rykte.» Dette kunne eksempelvis være beskyldninger om «løgn, belastende motiver, hensynsløshet, utilbørlig opptreden, uhederlighet [...]».¹³² Dette gjorde at § 247 ikke var like egnet til å fange opp ytringer eller handlinger som direkte rammet selvfølelsen til noen.

Bestemmelsen i § 246 har spilt en beskjedent selvstendig rolle i rettspraksis de siste 70 årene. Den siste dommen der § 246 ble anvendt alene var Rt. 1957 s. 715.¹³³ I dommen var en mann tiltalt for ærekrenkelser for å ha sendt en skinnpung med 30 mynter til et vitne, som en tydelig referanse til historien om svikeren Judas i Bibelen.

6.3 Begrunnelsen for fjerningen av forbudet mot ærekrenkelser

Forbudet mot ærekrenkelser ble ikke videreført i straffeloven av 2005. Det ble i forarbeidene pekt på at bestemmelsen var utdatert, og i det «bredere lag av befolkningen [spilte] æren en mindre rolle enn den gjorde da straffeloven 1902 ble til [...]».¹³⁴

Det ble imidlertid uttrykt bekymring av enkelte høringsinstanser for at straffeloven 2005 § 185 på tidspunktet ikke dekket «tilfeller hvor et utsagn [ble fremsatt] i private eller halvoffentlige omgivelser, for eksempel i en trappeoppgang eller et privat hjem.»¹³⁵ Slike ytringer kunne derimot blitt fanget opp av «straffebud som [vernet] æresfølelsen [...]» og hvis man fjernet forbudet mot ærekrenkelser kunne man stå igjen med straffverdig atferd som ikke ble dekket av andre straffebud.¹³⁶ Det var nettopp denne bekymringen som førte til at det daværende Justis- og politidepartementet innførte det såkalte «nærværsalternativet» i straffeloven 2005 § 185 første ledd tredje punktum.¹³⁷

Man kan spørre om departementet hadde argumentert på samme måte i dag. Inntrykket er at æresfølelsen til folk spiller en stor rolle i dag, men man vil kanskje bruke andre ord for det. Det er bred politisk og samfunnsmessig enighet om at folk skal føle seg trygge som dem er, og at man skal ha respekt for individets «selvfølelse [...] og selvaktelse [...]».¹³⁸ Æresfølelsens videre innhold kan sies å være «aktelse hva angår en persons moralske og sosiale personlighetskvaliteter, samt krav om aktelse for hans menneskeverd.»¹³⁹ Samfunnet vårt er svært opptatt av aktelse for andres «menneskeverd» og «selvfølelse», og vi ser utslag av dette i problematiske tilfeller av kansellering av visse personer eller institusjoner som ikke følger samfunnets til enhver

¹³² Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 247*, Juridika.no, note 2.2.

¹³³ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 165.

¹³⁴ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 165.

¹³⁵ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 165.

¹³⁶ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 165.

¹³⁷ Se Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 165 og 399.

¹³⁸ Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 1.

¹³⁹ Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 3.

tid gitte etiske normer.¹⁴⁰ Det gir også positive utslag i at minoriteter, og andre som har behov for et særskilt vern, opplever en større trygghet og aksept i det daglige liv.

Departementet besvarte uroen for at «straffverdig atferd» kunne gå ustraffet hvis man fjernet forbudet mot ærekrenkelser med at en slik argumentasjon lett ble mer teoretisk enn reell.¹⁴¹ Begrunnelsen var at straffeloven 1902 § 246 ikke ble brukt på hatefulle ytringer i «private eller halvoffentlige omgivelser [...]».¹⁴² Spørsmålet er om ikke saken stiller seg annerledes i dag. I det neste punktet skal jeg undersøke om forbudet mot ærekrenkelser kunne vært anvendt på nyere saker i rettspraksis om straffeloven § 185.

6.4 Forbudet mot ærekrenkelser anvendt på nyere rettspraksis: Et hypotetisk tenkt tilfelle

6.4.1 HR-2022-1707-A (Somalia) som studieobjekt

I det følgende skal jeg hypotetisk drøfte hvordan en anvendelse av forbudet mot ærekrenkelser kunne sett ut i dag, med saksforholdene fra nyere rettspraksis som bakteppe. Den sentrale dommen vil være HR-2022-1707-A (Somalia), ikke bare fordi den er kontroversiell¹⁴³ sett i lys av anvendelsesområdet til straffeloven § 185, men også fordi saksforholdet er relativt enkelt. Jeg har drøftet dommen flere ganger ovenfor i oppgaven.

Det første spørsmålet jeg vil stille er om saksforholdet i HR-2022-1707-A (Somalia) kan subsumeres under straffeloven 1902 § 246. Eller med andre ord: Kunne forbudet mot ærekrenkelser gitt fornærmede i Somalia-dommen et supplerende vern mot hatefulle ytringer?

Først må det presiseres at straffeloven 1902 § 246 ikke var en bestemmelse med et særskilt minoritetsvern. Det var en bestemmelse som skulle beskytte absolutt *alle* mennesker mot krenkelser av æresfølelsen deres. Den særskilte interessen i å beskytte utsatte minoriteter mot hatefulle ytringer kom dermed ikke på spissen i straffeloven 1902 § 246. Dette er et viktig premiss å ha i mente når man går inn i den hypotetiske drøftelsen.

Saksforholdet i HR-2022-1707-A (Somalia) var at en mann hadde kommet i en ordveksling med fornærmede og noen venninner på togstasjonen på Jessheim. Fornærmede var på tidspunktet 16 år, hadde somalisk bakgrunn og et tørkle på hodet.¹⁴⁴

¹⁴⁰ «Det amerikanske begrepet cancel culture oversettes gjerne til kanselleringskultur, eller boikott-kultur, på norsk. Det handler om at personer blir utfrysset fra samfunnsdebatten eller av enkelte grupper, dersom de har en upopulær mening.» Omdal (2023).

¹⁴¹ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 165.

¹⁴² Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 165.

¹⁴³ Kierulf (2022).

¹⁴⁴ HR-2022-1707-A (Somalia) avsnitt 11.

På et tidspunkt ble samtalen opphetet og tiltalte skal ha sagt «dra tilbake til Somalia så får du det mye bedre, for der får du ikke noe NAV». ¹⁴⁵

Spørsmålet er om tiltalte «rettstridig ved ord eller handling» har krenket fornærmedes «æresfølelse» etter straffeloven 1902 § 246 i et hypotetisk tenkt tilfelle. «[Æ]resfølelse» er som nevnt tidligere en persons «egne tanker om seg selv» og «selvfølelsen og selvaktelsen.» ¹⁴⁶ Begrepets videre innhold er den «aktelse hva angår en persons moralske og sosiale personlighetskvaliteter, samt krav om aktelse for hans menneskeverd.» ¹⁴⁷

Dette vurderingstemaet er ikke veldig ulikt det man finner i straffeloven § 185 om hva som er en «diskriminerende eller hatefull ytring». Rettspraksis har lagt til grunn at ytringen må være «kvalifisert krenkende», og i dette ligger det blant annet en «grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd». ¹⁴⁸ Det er ikke den fornærmedes subjektive tolkning av ytringen som er avgjørende, men hvordan den «alminnelige tilhører vil oppfatte utsagnet [...]». ¹⁴⁹ Terskelen for straff etter straffeloven § 185 synes imidlertid å være høyere enn den i straffeloven 1902 § 246. Dette gjelder nok selv om straffeloven 1902 § 246 har en eksplisitt reservasjon om at ærekrenkelsen må være «rettstridig». ¹⁵⁰

Er ytringen i Somalia-dommen da egnet til å krenke fornærmedes «æresfølelse»? En alminnelig tolkning av ytringen tilsier at den er rasistisk motivert. Tiltalte ser fornærmedes hudfarge og tørkle, og gjør sine antagelser. Utsagnet om NAV kan knyttes direkte til hennes utenlandske bakgrunn. ¹⁵¹ Den implisitte stereotypien er at mennesker med utenlandsk utseende ikke jobber, men utnytter det norske velferdssystemet. Det er klart at en slik ytring kan krenke eller skade fornærmedes «selvfølelse [...] og selvaktelse [...]». ¹⁵² Dette ville også være en nedvurdering av hennes «menneskeverd.» ¹⁵³ Ytringen er egnet til å krenke fornærmedes «æresfølelse»; hun vil føle seg nedvurdert og diskriminert på grunn av hudfarge, nasjonal tilhørighet og mest sannsynlig også religion.

Ved å rubrisere saksforholdet under straffeloven 1902 § 246 hadde man unngått den anstrengte anvendelsen av straffeloven § 185. Man hadde også unngått å straffebelegge en ytring «helt i grenseland» for det straffbare. ¹⁵⁴ Straffeloven 1902 § 246 krevde likevel at krenkelsen var «rettstridig»; det kunne føre til at for eksempel Grunnloven

¹⁴⁵ HR-2022-1707-A (Somalia) avsnitt 2.

¹⁴⁶ Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 1.

¹⁴⁷ Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 3.

¹⁴⁸ HR-2020-184-A (Kakerlakk) avsnitt 27.

¹⁴⁹ HR-2020-2133-A (Potetbaker'n) avsnitt 26.

¹⁵⁰ Straffeloven 1902 § 247 hadde ingen eksplisitt rettstridsreservasjon, men det gjaldt en alminnelig rettstridsreservasjon. Om denne: «Videre vil undertiden bestemmelsen i Grl. § 100 om ytringsfrihet kunne tilsa at en ærekrenkende ytring ikke kan anses rettsstridig. Dette gjelder spesielt ved meningsytringer om politikk, kunst, vitenskap og ellers spørsmål av større offentlig interesse.» Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 247*, Juridika.no, note 6.

¹⁵¹ HR-2022-1707-A (Somalia) avsnitt 25.

¹⁵² Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 1.

¹⁵³ Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 3.

¹⁵⁴ HR-2022-1707-A (Somalia) avsnitt 30.

§ 100 om ytringsfriheten kunne innsnevre anvendelsesområdet.¹⁵⁵ Det er her paralleller til skillet mellom politiske ytringer i kjernen av ytringsfriheten og rent sjikanøse utsagn etter tolkningen av straffeloven § 185.¹⁵⁶ Det er klart at ytringen uttalt i Somalia-dommen ikke kan nyte noe særlig politisk vern.

Dette taler for at det er gode grunner til å la forbudet mot ærekrenkelser gjeninnføres, nettopp for å fange opp straffverdig atferd som ikke ble dekket av andre straffebud ved fjerningen av forbudet.¹⁵⁷ Det må likevel, som jeg allerede har vært inne på, presiseres at straffeloven 1902 § 246 ikke vernet minoriteter *særskilt*. Man får ikke direkte fanget opp de beskyttelsesverdige interessene som finnes i å ikke bli utsatt for hat på grunn av ens tilhørighet til en utsatt gruppe mennesker. Disse interessene er i kjerneområdet av straffeloven § 185. I henhold til det materielle dekningsprinsippet i strafferetten er det viktig å utdele den riktige mengden klander for en straffbar forbrytelse.¹⁵⁸ Det kan likevel tenkes at straffeloven § 77 bokstav i. kunne ha fanget opp noen særskilte *nyanser* ved å bli ærekrenket på grunn av minoritetstilhørighet.

Det er derfor mulig at straffeloven 1902 § 246, gitt dens generelle beskyttelse av æresfølelsen, heller ikke i dag kunne gitt uttrykk for den helt *riktige* klander som hatefulle ytringer utgjør.

6.4.2 Saksforhold fra annen nyere rettspraksis. En trend?

I det følgende skal jeg se på saksforholdene fra annen nyere rettspraksis. Det er dommene etter Rt. 2007 s. 1807 (Vigrid) som er aktuelle og jeg har allerede vært innom dem under punkt 4.2.3 ovenfor. Spørsmålet er om straffeloven 1902 § 246 også er anvendbar på andre faktum enn det man finner i HR-2022-1707-A (Somalia). Kan man se en trend i de nyere saksforholdene fra Høyesterett der straffeloven 1902 § 246 egentlig er anvendelig på de fleste tilfellene? Kan det bety at man har funnet diagnosen på problemet, men behandler med feil medisin, og at man heller burde straffe forholdene etter nye straffebud eller tillegg til allerede eksisterende straffebud?

Først skal jeg se på de aktuelle ytringene fra nyere rettspraksis. I Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt) skal tiltalte blant annet ha kalt fornærmede «jævla neger».¹⁵⁹ Det samme uttrykket ble brukt under en krangel på byen i HR-2018-674-A (Kringel). Skjellsordet «jævla» ble også brukt i HR-2020-2133-A (Potetbaker'n) der en kvinne sa følgende til en ung mann: «kom deg tilbake til Afrika der du kommer fra, jævla utlending [...]».¹⁶⁰ I HR-2020-184-A (Kakerlakk), som omhandlet en Facebook-kommentar, ble det ytret «[f]andens svarte avkom reis tilbake til Somalia og bli der din korruperte kakerlakk [...]».¹⁶¹ Til slutt skrev tiltalte i HR-2022-1843-A (Kjønnsidentitet) blant annet følgende

¹⁵⁵ Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 247*, Juridika.no, note 6.

¹⁵⁶ HR-2018-674-A (Kringel) avsnitt 15.

¹⁵⁷ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 165.

¹⁵⁸ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 581.

¹⁵⁹ Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt) avsnitt 2.

¹⁶⁰ HR-2020-2133-A (Potetbaker'n) avsnitt 44.

¹⁶¹ HR-2020-184-A (Kakerlakk) avsnitt 3.

til fornærmede: «Tror du virkelig at et eneste menneske tror du er et kvinnemenneske og ikke en gubbe med rare fantasier [...]».¹⁶²

Alle disse sjikanøse utsagnene er egnet til å krenke «æresfølelse[n]» til en person jf. straffeloven 1902 § 246.¹⁶³ Det er klart disse utsagnene vil kunne føre til at den rammede personen eller personene føler seg utsatt for hat på grunn av tilhørighet til en bestemt minoritetsgruppe. Disse utsagnene kan ramme «selvfølelsen og selvaktelsen», og vil i mange tilfeller være en nedvurdering av aktelsen for «menneskeverd[et]».¹⁶⁴ Det må likevel tas forbehold om at uttalelsene ikke nødvendigvis i alle tilfeller er «rettstridig[e]» jf. straffeloven 1902 § 246. Videre er det et krav om at æresfølelsen til vedkommende faktisk er «krenke[t]».¹⁶⁵ Det er vanskelig å påvise i hypotetiske tilfeller.

I denne sammenheng er det interessant å kaste et blikk på Sveriges og Danmarks regulering av hatefulle ytringer som jeg drøftet i kapittel 2. Begge landene har et strafferettslig forbud mot ærekrenkelser. Svensk rettspraksis har vist at uttrykk som «jävla negerfitta» og «jävla svartskalle» kan rubriseres under brottsbalken 5 kap. 3 § om ærekrenkelser.¹⁶⁶ Dette er et høyst reelle eksempler på at hatefulle ytringer mot enkeltpersoner kan reguleres av et forbud mot ærekrenkelser.

Konklusjonen er at straffeloven 1902 § 246 kunne vært anvendelig på mange tilfeller i nyere rettspraksis om straffeloven § 185. Det kan dermed være at Justis- og beredskapsdepartementet hadde sett annerledes på spørsmålet om folks æresfølelse i dag.¹⁶⁷ Hvis straffeloven 1902 § 246 fortsatt hadde eksistert, kunne straffebudet fungert som et supplement til straffeloven § 185, og muligens ført til en mer forutberegnelig rettstilstand for borgerne jf. Grunnloven § 96. Ordlyden i straffeloven 1902 § 246 er relativt enkel å forstå og den er «accessible»¹⁶⁸; selv om den konkrete grensen for straff fortsatt måtte blitt fastsatt av rettspraksis.

Likevel ville ikke en gjeninnføring av forbudet mot ærekrenkelser være tilstrekkelig for å oppfylle det materielle dekningsprinsippet alene.¹⁶⁹ Forbudet er for generelt, og fanger ikke opp alle de klanderverdige *nyansene* som hatefulle ytringer kan by på. Man kan derfor argumentere for at Norge trenger helt nye straffebud som kan supplere straffeloven § 185 eller en gjeninnføring av straffeloven 1902 § 246 i en ny språkdrakt som *særskilt* verner minoriteter mot hatefulle ytringer.

¹⁶² HR-2022-1843-A (Kjønnsidentitet) avsnitt 35.

¹⁶³ Alle ytringene er *egnet* til å krenke en persons «æresfølelse», likevel stiller HR-2020-184-A (Kakerlakk) seg i en særstilling. Det er et krav om at den fornærmede faktisk må oppfatte krenkelsen etter straffeloven 1902 § 246. Dette er ikke et krav etter straffeloven § 185. Se Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 4.2.

¹⁶⁴ Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 1 og note 3.

¹⁶⁵ Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, note 4.2.

¹⁶⁶ Se henholdsvis RH 2011:5 og NJA 1989 s. 374.

¹⁶⁷ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 165.

¹⁶⁸ *Sunday Times v. the United Kingdom* [P] 1979, 6538/74, section 49.

¹⁶⁹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 581.

7 Avsluttende betraktninger

7.1 Konklusjon på oppgavens overordnede problemstilling

Oppgavens overordnede problemstilling er: *Har Norge en mangelfull, eller uklar, strafferettslig regulering av hatefulle ytringer?*

Konklusjonen er at Norge har en mangelfull, og noe uklar, strafferettslig regulering av hatefulle ytringer. Den er mangelfull i at det ikke finnes straffebud som *selvstendig* verner diskrimineringsvernet til enkeltpersoner mot hatefulle sjikanøse ytringer. Det er dermed mangler i norsk straffelovgivning, og man risikerer at straffverdig atferd går ustraffet.¹⁷⁰ I tillegg er den norske straffelovgivningen om hatefulle ytringer noe uklar. Et gyllent prinsipp for rettsstaten er at ingen kan «dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom [...]» jf. Grunnloven § 96 første ledd. Lovene skal være enkelt tilgjengelige for borgerne, og forutberegnelige.¹⁷¹ Ytringsfrihetskommisjonen har uttrykt at det er uklart hvor terskelen for det straffbare går etter dagens bestemmelse.¹⁷² Dagens praktisering av straffeloven § 185 er ikke direkte i motstrid med lovkravet i Grunnloven § 96, men straffebudet kan likevel med fordel formuleres mer presist og tydeliggjøre bedre hvor grensene for straffverdig atferd går.

Finnes det løsninger på problemet? Drøftelsen har gitt meg tilstrekkelig grunnlag til å lansere to mulige løsningsforslag som potensielt kan tette det tomrommet som finnes i straffelovgivningen i dag.

7.2 Løsningsforslag 1: Omfattende revidering av straffeloven § 185 eller nye straffebud

Straffeloven § 185 bør revideres på en eller annen måte; både av pedagogiske og rettslige grunner.¹⁷³ Ytringsfrihetskommisjonen har lansert to alternativer.¹⁷⁴ Ingen av disse forslagene vil endre på terskelen for det straffbare.¹⁷⁵ Jeg vil etter løsningsforslag 1 ta til orde for en mer omfattende revidering av straffeloven § 185, eventuelt et tillegg av nye straffebud.¹⁷⁶

Bestemmelsen trenger uansett en språklig overhaling, og det bør komme tydeligere frem hva som er innholdet av en «diskriminerende eller hatefull ytring» jf. straffeloven § 185 annet ledd. Videre kunne det vært interessant å legge til et ledd i bestemmelsen som eksplisitt skal verne *enkeltpersoner* mot hatefulle ytringer. Da kunne man på en bedre

¹⁷⁰ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 165.

¹⁷¹ *Sunday Times v. the United Kingdom* [P] 1979, 6538/74, section 49. Se også Aall (2018) s. 116.

¹⁷² NOU 2022: 9 s. 209. Se også kronikken til Kierulf og Spurkland (2022): «Slik bestemmelsen er formulert i dag, fremstår den som uklar. [...] Straffebestemmelser skal være så klare og presise som mulig.»

¹⁷³ NOU 2022: 9 s. 209.

¹⁷⁴ NOU 2022: 9 s. 209-210.

¹⁷⁵ NOU 2022: 9 s. 208.

¹⁷⁶ Se mer om dette i Kierulf (2022) og Kierulf og Spurkland (2022)

måte dekket alle de mulige krenkede *interessene* som hatefulle ytringer kan utgjøre, og det ville vært bedre i samsvar med det materielle dekningsprinsippet.¹⁷⁷ Det ville i utgangspunktet gitt mening å plassere det nye leddet i straffeloven § 185 – det er generelt «hatefulle ytringer» det dreier seg om. Likevel ville det etter straffelovens systematikk vært problematisk å ha et ledd som beskytter individuelle interesser i kapittel 20 om vernet av den offentlige ro, orden og sikkerhet.

Et annet alternativ er å språklig revidere straffeloven § 185, men ikke gjøre flere omfattende endringer av den, og så legge til et helt nytt straffebud som kunne beskytte enkeltpersoner mot hatefulle ytringer. Et slikt straffebud kunne vært plassert i kapittel 24 om vernet av den personlige frihet og fred.

Begge alternativene ville kunne gjøre opp for de tilsynelatende manglene i norsk strafferegulering av hatefulle ytringer, men de kan også føre til en viss «uorden». Det er mulig at et ekstra ledd til straffeloven § 185, eller et nytt straffebud, kunne blitt betraktet som «overflødig». Derfor vil jeg argumentere sterkere for løsningsforslag 2.

7.3 Løsningsforslag 2: Gjeninnføring av forbudet mot ærekrenkelser

Nyere rettspraksis om straffeloven § 185 kunne i mange tilfeller gått under straffeloven 1902 § 246 om ærekrenkelser. Dette vitner om at forbudet mot ærekrenkelser ikke nødvendigvis er «utdatert».¹⁷⁸ Vi har i tillegg sett at Sverige og Danmark opererer med straffebud mot ærekrenkelser, og vi har sett rettspraksis fra Sverige som viser at hatefulle sjikanøse ytringer mot enkeltpersoner fint kan rubriseres under straffebud mot ærekrenkelser. I begge de nevnte dommene, RH 2011:5 og NJA 1989 s. 374, ble det lagt vekt på at ytringene var rasistisk motiverte.

Forslaget er da å gjeninnføre forbudet mot ærekrenkelser, da spesielt straffeloven 1902 § 246. Ordlyden kan være tilnærmet den samme. Det bør eksplisitt komme fram i bestemmelsen at ærekrenkelsen må være «rettstridig» - det må være en relativt høy terskel for det straffbare.

For å klargjøre de særskilte interessene som diskrimineringsvernet utgjør kan det legges til et grovhetsalternativ i et ekstra annet ledd. Det kan da for eksempel stadfestes at «ærekrenkelsen» er «grov» hvis handlingen er motivert av fornærmedes «hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse, religion eller livssyn, seksuelle orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, eller nedsatte funksjonsevne» jf. de beskyttede diskrimineringsgrunnlagene i straffeloven §185 annet ledd.¹⁷⁹ På denne måten kunne

¹⁷⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 581.

¹⁷⁸ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 165.

¹⁷⁹ Straffeloven § 77 i. vil uansett virke straffeskjerpene for lovbrudd som har sin «bakgrunn i andres religion eller livssyn, hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, seksuelle orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, funksjonsevne eller andre forhold som støter an mot grupper med et særskilt behov for vern [...]». Dette gir et generelt minoritetsvern, men det kan likevel være en egenverdi i å uttrykke dette vernet spesifikt i et straffebud om ærekrenkelser.

man *særskilt* rendyrket den interessen det er i å ikke bli utsatt for hatefulle ytringer som enkeltperson, samtidig som man kunne hatt et generelt æresvern for resten av befolkningen.

Jeg tror at en gjeninnføring av straffeloven 1902 § 246 kunne supplert straffeloven § 185 på en god måte – eventuelt kunne bestemmelsene blitt anvendt i konkurrens. Det ville potensielt dekket manglene ved den norske straffereguleringen av hatefulle ytringer –og rettstilstanden kunne muligens blitt mer tilgjengelig, presis og forutberegnelig for den alminnelige borger.

Kilderegister

Lover og konvensjoner

Lov 17. mai 1814 Kongerikets Norges Grunnlov (Grunnloven – Grl.) § 92, § 96, § 100, § 102

Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902 – strl. 1902) § 135 a., § 246, § 247, § 390 a.

Straffeloven (den danske straffeloven), lov nr. 126, 15. april 1930, § 266 b, § 267

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. November 1950, ikrafttredelse 3. september 1953, (Den europeiske menneskerettskonvensjonen – EMK) art. 8, art. 10, art. 14

Brottsbalken (den svenske straffeloven), lov 1962:700, 21. desember 1962, 5 kap. 3 §, 5 kap. 5 §, 16 kap. 8 §

International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 21. desember 1965, ikrafttredelse 4. januar 1969, 660 UNTS 1, (FNs konvensjon mot rasediskriminering - ICERD) art. 4

International Covenant on Civil and Political Rights, 16. desember 1966, ikrafttredelse 23. mars 1976, 999 UNTS 171, (FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter - ICCPR) art. 20

Lov 5. juni 1970 nr. 34 (Endringslov til straffeloven vedr forbud mot rasediskriminering)

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven – mrl.)

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.) §10, § 22, § 23, § 25, § 77, § 181, § 182, § 183, § 185, § 187, § 188, § 189, § 192, § 198, § 263, § 264, § 266, § 267

Lov 3. juni 2005 nr. 33 om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven)

Lov 16. juni 2017 nr. 51 om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven – ldl.) § 6, § 13, § 39

Forarbeider

Utredning om forbud mot rasediskriminering: Om nye lovbestemmelser for at Norge skal kunne ratifisere FN-konvensjonen av 21. desember 1965 om avskaffelse av alle former for rasediskriminering, Ole F. Harbek, februar 1969

Ot.prp. nr. 48 (1969-1970) Om endringer i den alminnelige borgerlige straffelov av 22. mai 1902 (forbud mot rasediskriminering m.m), 13. mars 1970

Forbud mot rasistiske organisasjoner, ytringer og demonstrasjoner i Sverige og Tyskland: Rapport fra en studiegruppe nedsatt av Justisdepartementet m/forslag til ny lovgivning, Ørnulf Røhnebæk, Katrine Fangen, Henrik Lunde, Stephan Mo, Per Reehorst, 9. mars 2001

Innst. S. nr. 270 (2003-2004) Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om endring av Grunnloven § 100, forslag fra Gunnar Skaug, Carl I Hagen, Einar Steensnæs, Jan Petersen, Kristin Halvorsen og Lars Sponheim om endring av Grunnloven § 100. (Ytringsfrihet) og forslag fra Gunnar Kvasheim og Lars Sponheim om ny § 100a i Grunnloven. (Offentlighetsprinsippet), 18. juni 2004

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven), 2. juli 2004

Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven), 17. desember 2004

Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet), 9. november 2007

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning), 19. desember 2008

Utredning om det strafferettslige diskrimineringsvernet, Kjetil Mujezinović Larsen, 13. september 2016

Prop. 66 L (2019-2020) Endringer i straffeloven mv. (avvergingsplikt, utenomrettslig tvangsekteskap, diskrimineringsvern, skyting mot politiet mv.), 3. april 2020

NOU 2022: 9 En åpen og opplyst offentlig samtale, 15. august 2022

Rettsavgjørelser

1. Rettsavgjørelser fra Norges Høyesterett

Rt. 1952 s. 989 A (Telefonsjikane)

Rt. 1957 s. 715 A

Rt. 1977 s. 114 A (Lektor)

Rt. 1978 s. 1072 A (Leserbrev)

Rt. 1981 s. 1305 A (Løpeseddel)

Rt. 1984 s. 1359 A (Pastor)

Rt. 1989 s. 257 A

Rt. 1989 s. 1336 A

Rt. 1994 s. 768 A (Ku Klux Klan)

Rt. 1997 s. 1821 P (Hvit Valgallianse)

Rt. 2002 s. 1618 P (Boot Boys)

Rt. 2007 s. 1807 A (Vigrid)

Rt. 2012 s. 536 A (Dørvakt)

Rt. 2014 s. 669 A

HR-2016-2228-A (Segway)

HR-2018-674-A (Krangel)

HR-2020-184-A (Kakerlakk)

HR-2020-185-A (Fedrelandet viktigst)

HR-2020-2133-A (Potetbaker'n)

HR-2022-1707-A (Somalia)

HR-2022-1843-A (Kjønnsidentitet)

2. Rettsavgjørelser fra norske lagmannsretter

Gulating lagmannsrett, dom av 21. desember 2011 (LG-2011-32062)

3. Rettsavgjørelser fra norske tingretter

Oslo tingrett, dom av 12. desember 2018 (TOSLO-2018-128381)

Oslo tingrett, dom av 13. oktober 2022 (TOSL-2022-97205)

4. Utenlandske rettsavgjørelser

NJA 1978 s. 3 (Sverige: Högsta domstolen)

NJA 1982 s. 128 (Sverige: Högsta domstolen)

NJA 1989 s. 374 (Sverige: Högsta domstolen)

NJA 1996 s. 557 (Sverige: Högsta domstolen)

RH 1997:28 (Sverige: Hovrätten för Västra Sverige)

RH 1998:77 (Sverige: Hovrätten över Skåne och Blekinge)

RH 2000:72 (Sverige: Hovrätten för Västra Sverige)

U.2000.2143 (Danmark: Østre Landsret)

NJA 2005 s. 805 (Sverige: Högsta domstolen)

NJA 2006 s. 467 (Sverige: : Högsta domstolen)

TfK 2007.368/1 (Danmark: Østre Landsret)

RH 2011:5 (Sverige: Hovrätten för Nedre Norrland)

RH 2017:14 (Sverige: Svea hovrätt)

TfK 2018.901 (Danmark: Vestre Landsret)

TfK 2019.45 (Danmark: Vestre Landsret)

5. Rettsavgjørelser fra den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD)

Sunday Times v. the United Kingdom, Judgment (plenary session) of 26 April 1979, (6538/74)

Beizaras and Levickas v. Lithuania, Judgment (chamber) of 14 May 2020, (41288/15)

Litteratur

Aall (2018):

Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter: En innføring i vernet om individets sivile og politiske rettigheter etter den norske forfatning og etter den europeiske menneskerettighetskonvensjon*, 5. utgave, Fagbokforlaget, 2018

Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*,
Juridika.no:

Bratholm, Anders og Magnus Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 246*, Juridika.no, <https://juridika.no/no/lov/1902-05-22-10/%C2%A7246/kommentar?q=straffeloven+1902+%C2%A7+246> [à jour per 1. januar 1995] (lest 9. mai 2023)

Bratholm og Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 247*,
Juridika.no:

Bratholm, Anders og Magnus Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven 1902 § 247*, Juridika.no, <https://juridika.no/no/lov/1902-05-22-10/%C2%A7247/kommentar?q=straffeloven+1902> [à jour per 1. januar 1995] (lest 9. mai 2023)

Eggen (2002):

Eggen, Kyrre, *Ytringsfrihet: Vernet om ytringsfriheten i norsk rett*, 1. utgave, Cappelen Akademisk Forlag, 2002

Elholm, Madsen, Rahbæk og Røn (2022):

Elholm, Thomas, Lasse Lund Madsen, Hanne Rahbæk og Jens Røn, *Kommentert straffelov: Spesiell del*, 12. utgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2022

Falkanger og Gisle (2020):

Falkanger, Thor og Jon Gisle, «nordisk lovsamarbeid», Store norske leksikon, sist oppdatert 17. desember 2020, https://snl.no/nordisk_lovsamarbeid (lest 9. mai 2023)

Gisle og Boe (2022):

Gisle, Jon og Erik Magnus Boe, «rettslig standard», Store norske leksikon, sist oppdatert 7. mars 2023, https://snl.no/rettslig_standard (lest 9. mai 2023)

Gröning, Husabø og Jacobsen (2019):

Gröning, Linda, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk fremstilling av norsk strafferett*, 2. utgave, Fagbokforlaget, 2019

Johansson, Trost, Träskman og Wennberg (2019):

Johansson, Stefan, Hedvig Trost, Per Ole Träskman og Suzanne Wennberg, *Brottsbalken: En kommentar Del II (13-24 kap.) Brotten mot allmänheten och staten m.m.*, 9. utgave, Norstedts Juridik, 2019

Kierulf (2022):

Kierulf, Anine, «Kommentar til HR-2022-1707-A – Stortinget bør nå revurdere § 185», Juridika.no, 16. september 2022, <https://juridika.no/innsikt/anine-kierulf-om-hatytringsdommen-hr-2022-1707-a?fbclid=IwAR1lkDFB6oIRkMhCyDt2wgsn7vHBQal3G8UtY2e1Dcjl9ZRLDicyl1Vks3U> (lest 9. mai 2023)

Kierulf og Spurkland (2022):

Kierulf, Anine og Kai Spurkland, «Ja til endring av hatytringsparagrafen», *Aftenposten*, 19. august 2022, <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/9KjMbq/ja-til-endring-av-hatytringsparagrafen> (lest 9. mai 2023)

Matningsdal (2017):

Matningsdal, Magnus, *Straffeloven: De straffbare handlingene. Kapittel 17-31*, 1. utgave, Universitetsforlaget, 2017

Matningsdal, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven § 266*, Juridika.no:

Matningsdal, Magnus, *Juridika Lovkommentar: Straffeloven § 266*, Juridika.no, <https://juridika.no/no/lov/2005-05-20-28/%C2%A7266/kommentar?q=straffeloven+%C2%A7+266> [à jour per 1. januar 2023] (lest 9. mai 2023)

Methi og Tennfjord (2021):

Methi, Erlend Andreas og Vilde Jalleni Tennfjord, «Hatefulle ytringer – grensen mellom ytringsfrihet og diskrimineringsvern – kommentar til HR-2020-2133-A», Juridika.no, 27. april 2021, <https://juridika.no/innsikt/hatefulle-ytringer-grensen-mellom-ytringsfrihet-og-diskrimineringsvern-kommentar-til-hr-2020-2133-a> (lest 9. mai 2023)

Omdal (2023):

Omdal, Oda Oline (forfatternavnet fremkommer ikke av nettsiden, men jeg har fått samtykke via e-post til å gjengi det her), «Kanselleringskultur», civita.no, 13. februar 2023, <https://civita.no/politisk-ordbok/kanselleringskultur/> (lest 9. mai 2023)

Spurkland, *Karnov Lovkommentar: Straffeloven § 185*, Lovdata.no:

Spurkland, Kai, *Karnov Lovkommentar: Straffeloven § 185*, Lovdata.no, <https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/2005-05-20-28/%C2%A7185?searchResultContext=10709&rowNumber=1&totalHits=366> [à jour per 22. februar 2023] (lest 9. mai 2023)

Sverre, *Karnov Lovkommentar: Likestillings- og diskrimineringsloven § 39*, Lovdata.no:

Sverre, Jan-Erik, *Karnov Lovkommentar: Likestillings- og diskrimineringsloven § 39*, Lovdata.no, <https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/2017-06-16-51/%C2%A739> [à jour per 1. september 2021] (lest 9. mai 2023)

Träskman og Wennberg (2019):

Träskman, Per Ole og Suzanne Wennberg, *Brottsbalken: En kommentar Del I (1-12 kap.) Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.*, 9. utgave, Norstedts Juridik, 2019